

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Michael Polák

Neonacismus v pozdně socialistickém Československu: aktéři, ideologie, vývoj

Neonazism in Late Socialist Czechoslovakia: Participants, Ideology,
Development

Praha 2014

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.

Rád bych na tomto místě poděkoval za veškerou pomoc mému vedoucímu bakalářské práce panu Doc. PhDr. Michalu Pullmannovi, PhD. a za plodné diskuze panu PhDr. Michalu Kopečkovi, PhD. a panu PhDr. Ondřeji Vojtěchovskému PhD.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 23. července 2014

[vlastnoruční podpis]

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Fašismus, neonacismus, identifikace, státní socialismus, motivace, vyšetřování,

Klíčová slova (anglicky):

Fascism, neo-Nazism, state socialism, identification, motivation, investigation

Abstrakt (česky)

Cílem této bakalářské práce je zmapovat výskyt profašistických hnutí, myšlenek a jejich projevů v Československu v druhé dekádě normalizačního režimu. Základní otázka práce míří k odhalení toho, zda v osmdesátých letech existovali v ČSSR nositelé nacistických a fašistických hodnot, jaký byl profil těchto aktérů, kde ležely hlavní motivace pro jejich inspiraci neonacistickými motivy, zda tyto motivy představovaly jen symbolický protest proti establishmentu anebo s sebou nesly hlubší projekt fašistické/neonacistické společenské změny, dále odkud tyto inspirace pocházely (jestli docházelo k jejich transferu ze Západu). Práce tedy bude analyzovat sociální profil jednotlivců i skupin inklinujících k neonacismu, jejich sociální provenienci, motivace k neonacistické činnosti a smýšlení a vztah vládnoucích struktur i dalších vrstev české a slovenské společnosti k nim. Bádání by mělo přispět k lepšímu pochopení povahy normalizačního režimu i opozičních skupin. Zkoumání specifické pozice příznivců neonacistické ideologie, která nezapadá ani do škatulky "totalitně" utlačovaného pasivního lidu, ani do pozice hrdinných bojovníků proti režimu, by měla přispět k lepšímu pochopení pozdně socialistického konsensu a jeho eroze koncem osmdesátých let.

Abstract (in English):

The aim of this bachelor thesis is to map the presence of pro-fascist movements, pro-fascist ideas and their manifestations in Czechoslovakia during the second decade of the period of normalization. The basic task of the thesis aims to discover whether the followers of Nazi and fascist values existed in Czechoslovakia in the eighties, what was the profile of the people involved, what was the main motive of inspiration in the neo-Nazi themes, whether these motives represented a symbolic protest against the establishment or carried a projection of a fascist / neo-Nazi social change, furthermore where this inspiration came from (whether the transfer of ideas from the west occurred). The thesis will therefore analyse the social profile of individuals and groups tending to neo-Nazism, their social origin, motivation for neo-Nazi activities and beliefs, and the relationship between governance structure and other social classes of the Czech and Slovak society. This research aims to contribute to a better understanding of the character of the normalisation period and the opposing groups. The general term of passive oppressed people doesn't apply to the supporters of the neo-Nazi ideology, nor would you describe them as the heroic warriors against the regime. Researching their specific position should

contribute to a better understanding of the late socialist consensus and its outcome in the late eighties.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	NEONACISMUS V 80. LETECH	14
3	NAŠE FAŠISTICKÁ PARTAJ – FAŠISTICKÉ TRÁPENÍ	20
3.1	VZNIK A VÝVOJ SKUPINY	20
3.2	SKLADBA A FUNGOVÁNÍ SKUPINY	24
3.3	IDEOLOGIE A MOTIVACE	25
3.4	PRŮBĚH VYŠETŘOVÁNÍ	34
3.5	REAKCE	37
4	NATIONAL SUDETEN UNION	42
4.1	VZNIK A VÝVOJ SKUPINY	42
4.2	SKLADBA A FUNGOVÁNÍ SKUPINY	49
4.3	IDEOLOGIE A MOTIVACE	51
4.4	PRŮBĚH VYŠETŘOVÁNÍ	61
4.5	REAKCE	65
5	BRNĚNSKÁ SKUPINA TOTENKOPF: OTEVŘENÍ TÉMATU	67
6	ZÁVĚR	71
7	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY:	76
7.1	ARCHIVNÍ PRAMENY:	76
7.2	SEZNAM LITERATURY	77
8	SEZNAM ZKRATEK:	79

1 Úvod

V červnu roku 1990 v Plzni skupina dvaceti tří punkerů a skinheadů ubodala mladého muže tureckého původu, kterého si spletla s Romem. Jednalo se o první porevoluční doloženou rasově motivovanou vraždu. Tím odstartovala série rasově motivovaných vražd, na kterých ve většině případů participovaly osoby identifikující se neonacismem.¹ V devadesátých letech si fenomén neonacismu získal své pevné místo ve společnosti. V současné době neonacistické hnutí slábne. Stále častěji však ve veřejném prostoru zní protiromská rétorika, která se pravidelně zhmotňuje v pokusech o násilné pogromy převážně v Severních Čechách – vzpomeňme na útok na mosteckou čtvrť Janov v roce 2009, který vlnu současného anticiganismu odstartoval. Většina těchto útoků byla a je vedena neonacisty. Téma tedy bohužel ani dnes nepřestává být aktuální. O neonacismu byla i v českém prostředí napsána řada publikací převážně politologického charakteru. Téměř žádná se však nedostala před rok 1988.

Výzkum, který byl základem předkládané bakalářské práce, naopak rokem 1988 končí. Cílem práce je otevřít téma neonacismu v osmdesátých letech. Východiskem výzkumu byla otázka, zda vůbec v daném období – tedy v desetiletí před listopadem 1989 – v českém prostředí existovalo hnutí, které lze označit za neonacistické, či zda se hnutí zrodilo náhle jako „západní export“ koncem osmdesátých let. Na tuto otázku můžeme částečně odpovědět již nyní: vyšetřovací zprávy X. správy SNB, zabývající se vnitřním nepřítelem,² vykazovali v dané době stovky převážně mladých lidí a desítky skupin či organizací identifikujících se s fašismem či nacismem. Identifikace s nacismem nebo fašismem představovala před rokem 1989 jeden ze způsobů, jak artikulovat nespokojenost. V tomto bádání se proto zaměřujeme na otázku, proč aktéři volili jako artikulaci zrovna tento identifikační vzorec. Kdo byli? V čem pro ně spočívala atraktivita fašismu? Co k této identifikaci aktéry motivovalo? A nabízí se další otázky: Jaký měl daný fenomén rozsah? Jakou měl podobu? Jaká byla kontinuita daného jednání, jaké byly podobnosti a jaké rozdíly mezi neonacismem ve státním socialismu a neonacismem v liberální demokracii? A možná nejdůležitější otázka: jaký byl vztah aktérů ke státnímu socialismu? A jak

¹ PAPE, Markus, násilné útoky pravicových extremistů – dopady na oběti, in: ČÍRTKOVÁ, I., KALIBOVÁ, K., PAPE, M., Valeš F., Oběti trestné činnosti z předsudků nenávisti v České republice, Praha 2008.

² KOUTEK, Ondřej, X. správa SNB - tvar Státní bezpečnost určený pro boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli. In: Securitas Imperii c. 14. s. 382.

vnímaly represivní složky státu problematiku mládeže identifikující se nacismem či fašismem? Jak bezpečnostní složky reagovaly na toto jednání? Jak reagovalo okolí aktérů?

Na kladené otázky není možné vyčerpávajícím způsobem odpovědět jednou bakalářskou prací. Přestože podpora a propagace fašismu zaujímala poměrně vysoký podíl z celkové kriminality mládeže, samotné téma příliš neproniklo do celospolečenské diskuze. Z toho důvodu nemáme k dispozici pramenný materiál z osmdesátých let, který by toto téma shrnoval. K informacím o podobných aktivitách se dostáváme mravenčí archivní prací – vyhledáváním jednotlivých případů ve výročních zprávách bezpečnostních složek a následným pátráním po dalších materiálech, ideálně vyšetřovacích spisech, případ od případu. Cílem bakalářské práce tak není a ani nemůže být kompletní zpracování daného tématu, ale spíše otevření této problematiky, nastínění kontury možného budoucího výzkumu a zodpovězení alespoň některých kladených otázek.

V práci nepoužívám koncept extremismu, který považuji za příliš hodnotící a proměnný na vládním zřízení. Namísto pojmu pravicový extremismus užívám konkrétních pojmů neonacismus/fašismus nebo ještě lépe identifikace s nacismem či fašismem. V práci se tedy tolik nezabývám tím, jestli aktéři či skupiny zapadají z politologického hlediska do kolonky neonacismus. Důležité je, že se aktéři s nacismem či s fašismem identifikovali a daným termínem se sami označovali.

Druhá kapitola se věnuje obecné charakteristice neonacismu v pozdním socialismu. Jaké formy uskupení se nejčastěji objevovaly ve výročních zprávách X. správy SNB zabývající se vnitřním nepřítelem, jaký měla neonacistická činnost rozsah, jakou podobu atd. Z desítek skupin hlásících se k nacismu či fašismu máme v současné době k dispozici vyšetřovací spisy pouze ze dvou případů. Třetí a čtvrtá kapitola se tak zabývá rozborem těchto dvou skupin. Jedná se o ústřední část této práce.

Tyto dvě kapitoly jsou rozděleny na několik podkapitol. V první podkapitole je představen příběh dané skupiny. Další podkapitoly mají analytický charakter. Druhá analyzuje skladbu skupiny, tedy věk a sociální provenienci aktérů, strukturu skupiny, hierarchii atd. Třetí se věnuje ideologii. Tedy nejen oficiálním výstupům skupin, ale i vnímání své činnosti a motivacemi jednotlivých aktérů. Čtvrtá podkapitola se věnuje samotnému vyšetřovacímu procesu, a to jak v linii procesní (jakým tempem postupovalo vyšetřování, kolik svědků bylo vyslechnuto, jak probíhalo po formální stránce vyšetřování atd.), tak i obsahové (jaké byly stěžejní otázky vyšetřovatelů, jakou strategii výpovědi volili aktéři, co se stalo stěžejním důvodem pro odsouzení či neodsouzení atd.) Pátá

podkapitola se zabývá reakcí okolí – rodičů, školy, pracoviště atd. na danou událost a také událostem po zatčení aktérů. První tři podkapitoly tedy zkoumají vztah aktérů a vnějšího okolí ve směru aktérů ven. Čtvrtá a pátá si naopak všímají vztahu mezi okolím a aktéry ve směru k nim.

V poslední kapitole bude v krátkosti představena třetí skupina. U ní bohužel nemáme k dispozici vyšetřovací spisy. Může alespoň sloužit k demonstraci dalšího způsobu identifikace mládeže s nacismem či fašismem v pozdním socialismu.

U všech tří skupin si budeme klást otázku, v čem spočívala atraktivita fašistického slovníku či fašistické praxe. Vedle této atraktivity se také pokusíme v jejich jednání nalézt i motivace, které vedly aktéry k příklonu k neonacismu. Jaké benefity (například respekt v kolektivu, pocit bezpečí či vzrušení z tabuizované činnosti) mohly plynout z daného jednání? Jaké rozhodnutí mohlo vést aktéry k tomu, že si osvojili slovník či praxi, která skýtala riziko trestu, nebo jakým způsobem aktéři legitimizovali své jednání či obecně fašismus?

Stěžejním pramenem této práce jsou vyšetřovací spisy. Ty obsahují desítky výpovědí nejen hlavních aktérů (tedy obžalovaných), ale i výpovědí svědků a předvolaných – tedy spolužáků, kamarádů, rodičů, učitelů, případně i sousedů či náhodných svědků událostí. Přestože se výpovědi samozřejmě v určitých místech rozcházejí, styčné body k vyšetřované věci přebývají. Na jejich základě je možné rekonstruovat jednání dobových aktérů – postihnout jejich vyjednávání s různými instancemi (přáteli, spolužáky, učiteli, později s vyšetřovateli). Během vyšetřování aktéři museli vyjednávat svůj zájem. U vyšetřovaných tím zájmem pravděpodobně byl co nejmenší trest. Budeme si tedy všimát, jaký způsob vyjednávání (tedy jakou argumentaci) aktéři zvolili, jakým způsobem se snažili snížit svůj podíl viny atd. Ze způsobu vyšetřování – kterými směry byly pokládány otázky vyšetřovatelů a jakým způsobem se zdůvodnilo rozhodnutí obžaloby – můžeme sledovat, co pro státní socialismus (respektive pro soudce a vyšetřovatele) znamenala podpora a propagace fašismu. Zkoumáme tím skutkovou podstatu (faktický obsah) jednotlivých paragrafů a momenty, kdy docházelo k jejich porušení.

Vzhledem k tomu, že pro rozbor daného tématu nám postačí pouze profily aktérů, nepoužíváme příjmení aktérů, ale pouze jejich křestní jména s počátečním písmenem příjmení.

Již na počátku výzkumu bylo zřejmé, že totalitární paradigma, jak ho do historického výzkumu zavedla například Hannah Arendtová³ a především Zbigniew Brzezinski,⁴ sotva poskytne adekvátní rámec výzkumu. Neonacisty osmdesátých let nelze analyzovat ani jako oběti totalitního režimu ani jako jeho strůjce. Socialistické zřízení, jak uvidíme, neonacisté povětšinou explicitně kritizovali nebo odmítali. Považovat je však kvůli tomu za oběti nebo dokonce hrdiny by sotva dávalo smysl. Na těchto místech se nejspíš ukazuje obecnější problém koncepce totalitarismu, která společenský život buď opomíjí anebo strukturu společnosti zjednodušuje na několik předem definovaných složek: ovládající, ovládnutou společnost a hrdinnou opozici.⁵ Tento výkladový model tak redukuje společnost na pasivní subjekt ovládnutý určitou vládnoucí elitou,⁶ čímž vylučuje jakoukoliv možnost svobodného jednání většiny společnosti. Z takto zjednodušeného výkladového modelu se pak vytrácí jakýkoliv smysl zkoumání společnosti státního socialismu, protože ta by měla být pouze odrazem „diktátu“ určovaného shora.

Dávám přednost pojmu socialistická diktatura, jak ji ve své práci používá historik Matěj Spurný.⁷ Diktatura spočívá v zisku mocenského monopolu, spojení výkonné, zákonodárné i soudní moci pod kontrolu jednoho politického subjektu a centralizaci moci ve snaze podřídit si jednotlivé složky společnosti, které jsou v liberálních demokraciích nezávislé.⁸ Pojem diktatura, na rozdíl od pojmu „totalita“, nesugeruje představu totálně ovládnuté pasivní společnosti, ale upozorňuje na represivní povahu státního socialismu.⁹ V práci však nejčastěji pracuji s pojmem státní socialismus, který není zatížen hodnotovým významem.

Tato práce ani neumožňuje použít zjednodušený model, Alexeiem Yurchakem označený jako binární socialismus,¹⁰ který popisuje období státního socialismu v dichotomických a hodnotících pojmech jako zlý režim kontra hrdinná opozice či dobrá utlačovaná společnost. Do jaké z těchto škatulek by zapadl neonacismus? Do složky opozice jej jistě zařadit můžeme, jeden z proklamovaných cílů aktérů identifikujících se s nacismem či fašismem byl i boj s komunismem. Označil by však někdo aktéry

³ ARENDTOVÁ, Hannah: *O původu totalitarismu*, Praha 2013.

⁴ BRZEZINSKI, Zbigniew K., *Ideology and power in Soviet politics*, New York 1962.

⁵ PULLMAN, Michal, *Konec Experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu* Praha, 2011., str. 16.

⁶ SPURNÝ, Matěj, *Nejsou jako my, česká společnost a pohraničí v letech* Příbram 2011., str. 24.

⁷ tamtéž

⁸ KOCKA, Jürgen, *Eine durchgeherrschte Gesellschaft*, in KOCKA, Jürgen – Kaelble, Hartmut et al. (Hg.), *Sozialgeschichte der DDR*, Stuttgart 1994, str. 547 – 553.

⁹ SPURNÝ, Matěj, *Nejsou jako my*, Příbram 2011., str. 25.

¹⁰ YURCHAK, Alexei, *Everything Was Forever, Until It Was No More. The Last Soviet Generation*, Princeton 2005, str. 4 – 8.

odvolávající se na Adolfa Hitlera pojmem „hrdinná“ opozice? Z našeho výzkumu je zřejmé, že aktéři nebyli ani pasivní, ani totálně ovládnutí.

Práce částečně vychází z výkladového modelu Michala Pullmanna.¹¹ Ten ve svém díle *Konec experimentu* představil výkladový model socialistické diktatury, kde období státního socialismu prezentuje jako poměrně stabilní období. Jeho výkladový model nevysvětluje tuto stabilitu pomocí represivního aparátu, ale na základě přijetí konsenzu mezi společností a vládoucí elitou zakládající se například na posílení kolektivních práv či odsunu násilí z veřejného prostoru v období po roce 1968. Pullmann do českého prostředí přináší pojem autoritativní diskurz, který využíváme i v této práci. Autoritativní diskurz představuje formální strukturu oficiálního ideologického jazyka, jehož užívání je bezpodmínečně nutné, ale zároveň je možné, zachováním jeho formální struktury, za jeho jednotlivé složky dosazovat různé významy. Osvojení tohoto diskurzu opravňuje promlouvajícího hovořit. Jeho osvojení a nezpochybňování základních ideologických principů slouží aktérům k vyjednávání vlastních zájmů. Zároveň však autoritativní diskurz neopanovává veškerou komunikaci, zejména v každodenní praxi se propojuje se staršími či nově se prosazujícími zájmy a hodnotami.¹² Jak vyplývá z naší práce, zkoumání aktérů paralelně používali v různých sociálních prostředích různé diskurzy. Osvojení autoritativního diskurzu se projevuje právě během vyšetřování, kdy se vyšetřovaní aktéři snaží argumentovat takovým způsobem, kterým by co nejméně narušovali strukturu autoritativního diskurzu.

Jak již bylo výše řečeno, na dané téma nebylo doposud téměř nic napsáno. Tématu se částečně dotýká Miroslav Mareš ve své knize *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*.¹³ Publikace je však spíše popisného charakteru a těžiště jejího zájmu leží v období po roce 1989. Pro hlubší výzkum neonacismu v osmdesátých letech práce nedisponuje prameny. Zajímavou studií je práce Ondřeje Daniela *Násilí československé mládeže na konci státního socialismu*,¹⁴ ve které autor dokumentuje mimo jiné rasistické a fašistické tendence v hudebních subkulturách a to převážně u punkrocku. Ve své práci se zajímavým způsobem distancuje od značné idealizace některých subkultur, jak byla podána např. v práci Miroslava Vaňka, který punkovou subkulturu vnímá jako jeden ze zárodků občanské společnosti. Daniel poukazuje na silný protiromský rasismus, který je u řady

¹¹ PULLMAN, Michal, *Konec Experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu* Praha, 2011.

¹² Tamtéž., str. 19 – 22.

¹³ MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v České republice*, Praha 2003

¹⁴ DANIEL, Ondřej, *Násilí československé mládeže na konci státního socialismu*, in: DANIEL, O. KAVKA, T., MACHEK, J., *Populární kultura v českém prostoru*, Praha 2013.

punkových kapel silně přítomný. Našeho tématu se také dílčím způsobem dotýká David Řeřicha ve své diplomové práci *Kořeny a vývojové trendy hnutí skinheads v 80. a 90. letech 20. Století*, která mimo jiné mapuje vznik subkultury nazi-skinheads v Československu.¹⁵ Téma neonacismu v státním socialismu v NDR je poměrně rozsáhlým způsobem zpracováno řadou německých či britských autorů. Práce britského historika a filologa Gordona Charlese Rosse *The swastika in socialism*¹⁶ nabízí podrobnou syntézu daného tématu a je tak vhodnou publikací pro prvotní seznámení s daným tématem. Pro kratší seznámení s daným tématem může posloužit také novější práce britského historika Normana LaPorte *Skinheads and Right Extremism in an Anti-fascist State*.¹⁷ Německý politolog a historik Walter Süß zkoumá neonacismus v NDR optikou bezpečnostních složek,¹⁸ stejný postup volí i tato práce. Zajímavým příspěvkem jsou publikace německého kriminalisty Bernda Wagnera, který ve své „protestní tezi“ vysvětluje neonacismus v NDR jako protestní antiidentifikaci s vládnoucí ideologií,¹⁹ a vymezuje se tak proti starší tezi historika Harryho Waibela, která neonacisty v NDR považuje za fundamentální odpůrce státního socialismu.²⁰ Teze Bernda Wagnera rozšířil i britský historik Mark Fenemore. Ten ve svých pracích zkoumá „rebelující“ tendence východoněmecké mládeže a výskyt neonacismu v NDR spojuje s tzv. negativní identifikací. Ta je založená na přejímání zakázaných a tabuizovaných témat mládeží, která se tak vymezuje proti autoritám.²¹

¹⁵ ŘEŘICHA, David, *Kořeny a vývojové trendy hnutí skinheads v 80. a 90. letech 20. Století*, bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2011.

¹⁶ ROSS, Gordon Charles, *The swastika in socialism*, Hamburg 2000.

¹⁷ LAPORTE, Norman, *Skinheads and Right Extremism in an Anti-fascist State*, in: DENNIS, M., LAPORTE, N. *State and Minorities in Communist East Germany*, Oxford 2011.

¹⁸ SÜß, Walter, *Zu Wahrnehmung und Interpretation des Rechtsextremismus in der DDR durch das MFS*, Berlin 1996.

¹⁹ WAGNER, Bernd, *Jugend–Gewalt–Szenen. Beitrag zum Rechtsextremismus in der DDR und in den neun Bundesländern*, Reinbek-Haburg 1994.

²⁰ WAIBEL, Harry, *Jugendliche Rechtsextremismus in der DDR und die Reaktion der FDJ*, Berlin 1994.

²¹ FENEMORE, Mark, *Predatory males*, in: *Sex, Thugs and Rock 'N' Roll*, New York 2007.

2 Neonacismus v 80. letech

Osmá dekáda dvacátého století zaznamenala mimo jiné progresi neonacismu v celém euroamerickém prostoru. Jedním z důvodů byl vznik a rozmach neonacisticky orientovaných skinheadů a punkerů, tedy nazi-skinheads, jinak označovaných boneheads či white power skinheads.²² V Anglii vznikla v roce 1982 legenda white power hudby, kapela Skrewdriver, jejíž zpěvák Ian Stuart Donaldson se dokonce v roce 1982 stal členem britského Ku-klux-klanu. Počátkem osmdesátých let vznikala neonacistická hudební nakladatelství a množily se počty kapel vzývajících ve svých textech nacionální socialismus. Zrodila se tak ideologie White Power, která se otevřeně hlásila k nacionálnímu socialismu. Zároveň docházelo k čilým kontaktům mezi nazi-skinheady a ultrapravicovými stranami, jako je v Anglii National Front.²³ Neonacistické hnutí se paralelně rozvíjelo také v USA, kde byli neonacističtí skinheads považováni za nástupce Ku-klux-klanu. Kontakty navázali například se stranou American Nazi Party či White Aryan Resistance.²⁴

Hnutí se dále šířilo do Evropy, zejména do Německa či Itálie, postupně však také do Francie, Nizozemí, Belgie a Skandinávie. Důležitým momentem pro mezinárodní spolupráci bylo založení organizace Blood and Honour s centrem v Londýně, kterou založil již zmíněný Ian Stuart Donaldson.²⁵ Blood and Honour vydávalo neonacistickou hudbu a organizovalo koncerty. Jeho pobočky vznikaly po celé západní Evropě a USA. Vydavatelství se tak stalo jedním ze zásadních pojitků mezinárodního neonacistického hnutí.²⁶

K progresi neonacismu došlo i ve východní Evropě. V materiálech Státní bezpečnosti²⁷ i v materiálech její východoněmecké sesterské organizace Stasi²⁸ se na počátku osmdesátých let objevil nově rostoucí problém – podpora a propagace fašismu mezi mládeží. Počet hlášených případů propagace a podpory fašismu v průběhu osmdesátých let v Československu stoupl. Zatímco ještě v roce 1980 bylo hlášeno pouze

²²ŘEŘIČHA, David., *Kořeny a vývojové trendy hnutí skinheads v 80. a 90. letech 20. Století*, diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2011.

²³NETOLICKÝ, Tomáš: *Skinheads – milování i nenávidění*, A-kontra 4/2005, s. 15.

²⁴Tamtéž.

²⁵ŘEŘIČHA, David, *Kořeny a vývojové trendy hnutí skinheads v 80. a 90. letech 20. Století*, bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2011.

²⁶Tamtéž.

²⁷ABS, X. správa SNB, A – 36, inv. j. 573.

²⁸ROSS, Gordon Charles, *The swastika in socialism*, Hamburg 2000.

sedm závažnějších případů propagace fašismu (všechny v Brně),²⁹ v roce 1981 už jich bezpečnostní složky evidovaly sto sedm.³⁰ Výroční zpráva o problematice pravice a antisocialistických sil X. správy SNB z roku 1985 referovala o nárůstu profašistické činnosti, která měla kořeny mimo jiné v tzv. druhé vlně fašismu. Tu SNB zasazovala do let 1981 a 1983.³¹ V letech 1984 a 1985, dle výročních zpráv X. správy SNB, došlo k útlumu profašistických aktivit. V roce 1984 výroční zpráva hlásila šedesát osm případů podpory a propagace fašismu, v roce 1985 již pouze dvacet osm.³² K poklesu mělo dojít úspěšně provedenými preventivními opatřeními.³³ Od roku 1986 ale začalo případů profašistického jednání přibývat a nikdy už množství nekleslo pod sto případů ročně. Často se však jednalo o kreslení fašistických hesel na zdi budov, u kterých se málokdy podařilo zjistit autora činnosti.

Jednotlivé případy, o kterých X. správa SNB referovala, můžeme rozdělit do tří skupin. Organizovaná činnost, individuální jednání a spojení s punkrockem.

Za organizovaný neonacismus považujeme veškeré jednání, na kterém se podílela větší skupina lidí a jehož činnost měla delší trvání. Jednalo o skupiny s maximálním počtem dvaceti pěti osob (ale většinou menší). Ty se zpravidla se shromažďovaly okolo jednoho vůdčího aktéra, který byl ve většině případů o něco starší než ostatní členové skupiny. Skupiny se v některých případech pojmenovávaly až absurdními názvy (např. SS komando Adolfa Hitlera).³⁴ Některé si také dávaly německé názvy (např. Totenkopf).³⁵ Sami členové si většinou dávali přezdívkami inspirované nacistickými pohlaváry. Obvyklým jevem bylo vyrábění průkazek stranických průkazek.

Věk členů skupiny se nejčastěji pohyboval od patnácti do dvaceti pěti let. Převážně se jednalo o učňovskou či středoškolskou mládež, pocházející z větších měst či městských aglomerací.³⁶ Činnost těchto skupin byla různá. Aktivnější z nich například iniciovaly pouliční střety s romskými či vietnamskými skupinami obyvatelstva. U méně početných skupin jako oběť posloužili jejich vrstevníci. Ti byli napadáni kvůli nesouhlasu s jednáním dané skupiny, nebo kvůli pouhému nezájmu o její názory či aktivity.³⁷ Mezi další činnosti

²⁹ ABS, X. správa SNB, inv. j. 343, vyhodnocení práce X. správy za rok 1980.

³⁰ ABS, X. správa SNB, inv. j. 344, vyhodnocení práce za rok 1981.

³¹ ABS, X. správa SNB, inv. j. 573, problémy pravice a antikomunistických sil, 1985.

³² ABS, X. správa SNB, inv. j. 721, Celostátní porada 3. oddělení X. správy – 1983.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Viz 5. kapitola.

³⁶ ABS, X. správa SNB, inv. j. 715, informace z 3. odboru, analýza problematiky boje bezpečnostních orgánů s projevy propagace fašismu a kultu násilí mezi mládeží, 1987.

³⁷ Tamtéž.

můžeme zařadit například užívání nacistického pozdravu, kreslení hákových křížů a jiných symbolů nebo psaní nápisů urážejících cizince, Romy či komunismus. Všechny skupiny též pojila identifikace právě s německým nacismem.³⁸ Jiné formy ultrapravicových mládežnických uskupení nejsou ve výročních zprávách STB uváděny.

Třem z těchto skupin věnujeme pozornost v samostatných kapitolách. První skupinu představovala roudnická skupina gymnazistů s názvem Naše fašistická partaj (později změněno na Fašistické trápení), druhou ústecká „nelegální strana“ National Sudeten Union a třetí brněnská skupina Totenkopf.

Dále sem můžeme zařadit již zmíněné SS komando Adolfa Hitlera, které založila skupina patnáctiletých a šestnáctiletých chlapců a děvčat z pražských učilišť. Ti si v roce 1988, stejně jako jiné skupiny, vytiskli průkazky a vymysleli si nacistické přezdívky, kterými se oslovovali. Celá skupina byla stíhána na svobodě pro trestný čin propagace fašismu. Vůdkyně Ivana, studentka třetího ročníku střední pedagogické školy, byla také souzena za mravní ohrožení mládeže.³⁹ V témže roce bylo také trestáno jedenáct trutnovských učňů, kteří založili organizaci Nacionální fronta – NAF. Tři z nich byli odsouzeni na deset až dvanáct měsíců odnětí svobody, zbytek dostal podmíněný trest.⁴⁰

Organizované projevy neonacismu se v lecčems s těmi individuálními překrývají. I zde se nejčastěji jednalo o učně či středoškoláky ve věku od patnácti do dvaceti pěti let, často pocházející z neúplných či rozvrácených rodin. I oni inklinovali k německému nacismu, k proklamovanému obdivu Adolfa Hitlera, Třetí říše atd.

Rozdíl se dá sledovat v samotných projevech. Bez organizované skupiny se jednotlivci málokdy odvážili vyvolat násilné střety s Romy, cizinci či vrstevníky. Dávali spíše přednost pokreslování školních budov hákovými kříži či jinými symboly, vyrábění předmětů s nacistickou tematikou, sbírání nacistické literatury, provolávání provokativních výroků na veřejnosti (například při vyučování) či přemlouvání vrstevníků k organizované činnosti.⁴¹

Chování těchto jednotlivců bylo nejčastěji postihováno kárným řízením, kdy jim byla školou či jinou institucí vysvětlena nesprávnost jejich jednání a oni ve většině zjištěných případů podobné činnosti zanechali.⁴²

³⁸Tamtéž.

³⁹ ABS, X. správa SNB, inv. j. 721, Celostátní porada 3. oddělení X. správy – 1983.

⁴⁰ ABS, X. správa SNB, inv. j. 722, informace z 3. Odboru X. správy SNB, 1988.

⁴¹ ABS, X. správa SNB, inv. j. 348., vyhodnocení práce za rok 1987.

⁴² Tamtéž.

Ve velmi málo případech můžeme sledovat podobnou činnost u vysokoškolských studentů. Zde se většinou jednalo o „solistikovanější“ obhajobu nacionálního socialismu případně protektorátní politiky prezidenta Emila Háchy. V některých případech studenti negativně reagovali na zahraniční studenty černé pleti. Za podobné projevy byli většinou vyloučeni ze studia.⁴³

Dalším prostředím, ve kterém se projevovaly individuální sklony k neonacismu, byla základní vojenská služba. Zatímco v běžném prostředí se většina případů propagace fašismu konala ve skupinách, v ozbrojených složkách tomu bylo naopak. Za léta 1981 – 1985 bylo odhaleno sto čtyřicet šest případů podpory a propagace fašismu. Pouze ve třech případech se však jednalo o kolektivní jednání. I zde se však jedná o poměrně marginální problém, neboť propagace fašismu zaujímala pouhých pět procent případů, které se v armádních složkách objevily. Nejčastěji se prohřešky řešily trestním kárným řízením v některých případech trestním stíháním. Jako motivace k propagaci fašismu v armádě vyšetřující nejčastěji udávali falešnou seberealizaci (třicet šest procent), sympatie k fašismu (dvacet procent), nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení (osmnáct procent), odpor k výkonu vojenské služby (dvanáct procent), výhrady k politice KSČ (šest procent), dále pak touhu po dobrodružství a snahu o propuštění do zálohy.⁴⁴ Za příčiny jsou pak nejčastěji udávány negativní vlivy nonkonformní mládeže, poslech zahraničních rádiových stanic, vliv antisocialistických živlů a pravicově zaměřených osob, požívání alkoholických nápojů, malá politická vyspělost a negativní vliv rodičů.⁴⁵ Identifikace s fašismem se i zde projevovala uctíváním Adolfa Hitlera, vyobrazováním či užíváním nacistických symbolů, rasismem nebo násilným jednáním. Za sledovaných pět let však v armádních kruzích proběhlo desetkrát víc případů násilného jednání či šikany než propagace fašismu. Ve většině případů násilného chování tedy neonacistické motivy vůbec nehrály roli.⁴⁶

Třetí linie, tedy propojení s punkrockem, by si zasloužila samostatnou studii. V následujícím odstavci pouze nastíním, jakým směrem by se studia mohla ubírat. V osmdesátých letech se v Československu objevovalo několik punkrockových kapel se

⁴³ ABS, X. správa SNB, A – 36, inv. j. 368., vyhodnocení práce za rok 1984.

⁴⁴ ABS, X. správa SNB, inv. j. 715, informace z 3. odboru, analýza problematiky boje bezpečnostních orgánů s projevy propagace fašismu a kultu násilí mezi mládeží, 1987.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

zřejmým rasistickým a v některých dokonce neonacistickým postojem.⁴⁷ Ve výročních zprávách SNB se také často objevují informace, že v některých případech se příslušníci punkového hnutí dopouštěli propagace a podpory fašismu. Zároveň se v žádné zprávě neuvádí, že by se celé punkové hnutí identifikovalo s nacismem. Po roce 1989 se někteří punkeři spolu s white power skinheady účastnili rasově motivovaného násilí (například v úvodu zmiňovaná vražda tureckého občana v Plzni.) V německé sociálně-vědní produkci se o propojení některých punkerů s neonacisty v osmdesátých letech píše běžně.⁴⁸ Z těchto informací vyplývá, že v punkové subkultuře v druhé polovině osmdesátých let a několik let po revoluci byly tendence k přejímání některých prvků neonacismu, ať už se jednalo o provokativní rétoriku, zdravení nacistickým pozdravem či rasově motivované násilí. Toto téma je však na mou práci příliš rozsáhlé a posunulo by ji výrazně jiným směrem.

Na závěr této podkapitoly uvedme krátké srovnání s Německou demokratickou republikou. Přestože v porovnání se západní Evropou stále představovala její situace marginální fenomén, v porovnání s Československem měla charakter závažnější. V ČSR se ve sledovaném období jednalo maximálně několik stovek případů osob identifikujících se s nacismem, v NDR se tento počet odhaduje na tři tisíce.⁴⁹ Formy aktivit byly podobné: uctívání nacismu, zdravení se nacistickým pozdravem, kreslení nacistických symbolů atd. Častěji se však v NDR objevovaly fyzické konflikty s rozdílnými etniky či s levicově orientovanou mládeží. Jeden z největších konfliktů byl tzv. „útok na Zionskirche.“ Zhruba třicetičlenná skupina neonacistů napadla koncert organizovaný protestantskou církví, který se odehrával ve východním Berlíně v kostele Zionskirche v říjnu roku 1987. Útok byl dopředu naplánovaný a měl jasný cíl napadnout levicovou mládež (útočníci je označili za komunisty nebo „rudé bastardy“). Bylo zraněno několik lidí, z toho jeden muž musel být odvezen záchrannou službou. Členové skupiny během útoku vykřikovali nacistická hesla. Podobných případů se na území NDR odehrávaly desítky, tento byl však důležitý z jednoho důvodu. Útoku si všimla i vládnoucí elita a případ byl podrobně rozebírán v médiích. Po tomto incidentu tak téma neonacismu vstoupilo do společenské diskuze.⁵⁰ K tomu v Československém prostředí během osmdesátých let nedošlo.

⁴⁷ DANIEL, Ondřej, *Násilí československé mládeže na konci státního socialismu*, in: DANIEL, O., KAVKA T., MACHEK, J.: *Populární kultura v českém prostoru*, Praha 2013.

⁴⁸ ROSS, Gordon Charles, *The swastika in socialism*, Hamburg 2000.

⁴⁹ LAPORTE, Norman, *Skinheads and Right Extremism in an Anti-fascist State*, in: DENNIS, M., LAPORTE, N. *State and Minorities in Communist East Germany*, Oxford 2011.

⁵⁰ Tamtéž.

Dalším rozdílem byly střety s levicově či antifašisticky orientovanou mládeží jako útok na Zionskirche, které v Československu neměly obdobu. V NDR se také odehrávalo značně víc případů antisemitistického jednání, tedy napadání lidí židovského původu, znehodnocování židovských hřbitovů či pokreslování synagog nacistickými nápisy. Antisemitistické jednání mládeže v československém prostředí hrálo minimální roli.

Jedním ze zásadnějších rozdílů byla vyšší míra kontaktů východoněmeckých neonacistů na „Kamaraden“ ze Spolkové republiky Německo. O československých kontaktech na západní neonacisty sice výroční zprávy československých bezpečnostních složek také referovaly, ale přikládaly jim minimální význam.⁵¹

⁵¹ ABS, X. správa SNB, inv. j. 715., Analýza problematiky boje bezpečnostních orgánů s projevy propagace fašismu a kultu násilí mezi mládeží.

3 Naše fašistická partaj – Fašistické trápení

První zkoumaná skupina vznikla v polovině osmdesátých let v kolektivu spolužáků Gymnázia Roudnice nad Labem. Počet členů se v průběhu roku a půl existence skupiny měnil. V kapitole se soustředíme především na čtyři aktéry, kteří byli nakonec zatčeni. Aktivita skupiny sice z velké míry spočívala v recesivních projevech. Jejich slovník se však zakládal na identifikaci s fašismem.

3.1 Vznik a vývoj skupiny

V září v roce 1984 se dva spolužáci z třetího ročníku roudnického gymnázia, několikaletí kamarádi Jiří B. a Josef N., rozhodli založit partu. Pojmenovali se NABAPA. Název byl složen z prvních dvou písmen jejich příjmení a slova parta.⁵² Na podzim téhož roku na zemědělské brigádě v Chodounech založili se skupinou dalších spolužáků jinou skupinu, kterou pojmenovali Naše fašistická partaj neboli NAFAPA.⁵³ Do skupiny vstoupili také Miloš Ř. a Josef K. Jiří B. a Josef N., oba zastávající vůdcovskou pozici, vytvořili strukturu „organizace“. Jiří B. se ustanovil „generálním führerem.“ Josef N. se stal „generálním tajemníkem.“

Aktivita skupiny nebyla příliš rozsáhlá. Prvním z aktů, který se později při výsleších z hlediska vyšetřovatelů stal subversivním činem, bylo zhotovení průkazek. Každý člen dostal od Jiřího B. nebo Josefa N. průkazku o velikosti občanského průkazu, na které byl nakreslen obličej (spíše karikatura obličeje) člena, pod ní byla jedna kolonka pro hodnotu a další na pochvaly a tresty. Legitimace byla stvrzena nakresleným razítkem.⁵⁴ Na zadní straně průkazky se v některých případech objevovala přísaha.

Dalším aktem, o který se vyšetřovatelé zajímali, byl pozdrav. Ten se v průběhu činnosti skupiny měnil, a nakonec se ustálil na přiložení pravé ruky k srdci, následnému upažení a zvolání „NAFAPA“ (později FATRA), v některých případech slovy „srdce musí jít stranou!“.⁵⁵ Pro část spolužáků byl pozdrav jedinou činností skupiny, které si všimli.

Časem se vědomí o existenci skupiny rozšířilo mezi spolužáky (ve větší míře až ve čtvrtém ročníku). Nemohly jim uniknout časté specifické pozdravy, nápisy NAFAPA na tabulích, ani hojné vykřikování během vyučování hesel typu: „NAFAPA, zvítězíme!“,

⁵² ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 69.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, příloha 1., str. 8.

⁵⁵ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 70.

„Věrnost našim ideálům!“ atd. Část spolužáků pravděpodobně neměla potuchy, co celá záležitost znamenala, část však již byla obeznána s tím, že se ve třídě pod vedením Jiřího B. zformovala jakási skupina, která se v názvu identifikuje slovem fašistická.

Jiří B. s Josefem N. na konci třetího ročníku (léto 1985) došli k závěru, že NAFAPA se stala již příliš známou, a z důvodu bezpečnosti členů organizaci rozpustili. Po krátké přestávce, ohraničené letními prázdninami, se Jiří B. s Josefem N. rozhodli pro obnovení činnosti a založení nové organizace.⁵⁶ Při jízdě autobusem bývalého člena NAFAPY Miloše Ř. napadlo, že by se mohli jmenovat FATRA. O významu názvu při výpovědích kolovaly spory. Sám autor názvu tvrdil, že FATRA měla původně asociovat oheň (německy vyslovené slovo vatra).⁵⁷ Ostatní však přiznali její jiný význam - Fašistické trápení. Jiří B. s Josefem N. napsali přísahu, kterou museli členové FATRY podepsat. Znění bylo následující: „Budu bojovat proti nenáviděnému nepříteli a neustanu, dokud nezvítězím – budu ctít Fatru a nedopustím, aby ji někdo urazil.“ K tomu bylo ještě připsáno: „Smrt komunismu!“ Pod textem „Poruším-li tuto přísahu, ať mě FATRA ztrestá“ byl seznam členů skupiny. Přísaha i se seznamem členů byla pravděpodobně po pár dnech Jiřím B. zničena. Důvodem ke zničení bylo, dle jeho slov, ohrožení členů skupiny.⁵⁸

Složení FATRY bylo obdobné jako složení NAFAPY. Původní sestava zůstala celá, jen k ní přibýlo pár nových spolužáků.

Činnost FATRY byla obdobná. Pozdrav se ustálil na přiložení ruky k srdci, upažení a zvolání „FATRA“, opět byly vystaveny průkazky a docházelo k pravidelným náborům nových členů. Ty probíhaly buď individuálně – Jiří B. obcházel spolužáky a přemlouval je, aby vstoupili, často pod pohrůžkou trestu při neuposlechnutí⁵⁹ nebo hromadně, při „veřejných vystoupeních“ FATRY – při tzv. sjezdech⁶⁰ (viz níže).

K další činnosti patřilo psaní textů – převážně krátkých básniček či hesel, které pak členové FATRY posílali při vyučování mezi spolužáky nebo je i veřejně četli. Více se těmto krátkým písemným projevům budeme věnovat níže, v kapitole 3.3 Ideologie a motivace.

Socializace ve skupině nezřídka probíhala prostřednictvím humoru. Jiří B. se například ve třídě „proslavil“ svými kresbami, kterými bavil ostatní členy FATRY i

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. díl, str. 99.

⁵⁸ Tamtéž, str. 70.

⁵⁹ Tamtéž, str. 350.

⁶⁰ Tamtéž, str. 67.

spolužáky. Na jednom z obrázků je kresba muže černé barvy pleti, táhnoucího vůz, na kterém sedí bílý muž. Běloch muže oslovuje slovy: „*No tak, Blacku, nech si zajít chuť!*“⁶¹

V lednu roku 1986 došlo k veřejnému vystoupení, které se později stalo hlavní záminkou pro trestní stíhání. Jiří B. s Josefem N. se při hodině tělocviku rozhodli, že je načase zorganizovat první sjezd FATRY.

Ten proběhl 21. ledna 1986 o velké přestávce v třídě čtvrtého ročníku. Hlavní členové FATRY předstoupili před třídu, generální führer Jiří B. si stoupl na židli a „sjezd“ začal slovy: „Naši nepřátelé se sjíždějí po dvacáté sedmé, FATRA poprvé, ale nevadí. Zvítězíme!“. Oznámil oficiální vznik FATRY a následně oznámil třídě, že sebe ustanovuje generálním führerem, Josefa N. generálním tajemníkem a Miloše Ř. generálním sexuologem.⁶²

Následně se ujal slova Josef N. Po provolání několika hesel („Zvítězíme, pryč s diktaturou proletariátu!“, „Pryč s našimi nepřáteli!“) představil osazenstvu vizi na změnu státního znaku, ve kterém by rudá hvězda měla být nahrazena českou korunou, a plán na následující týden. Ten spočíval v odstranění nápisu SSSR a informacích o nadcházejícím sjezdu KSČ z nástěnky. (K uskutečnění nakonec nedošlo.) Na příštím „sjezdu“, který byl naplánován na příští týden, měl být plán zhodnocen. K ukončení prvního „sjezdu“ došlo při příchodu profesora, který přišel žáky napomenout za nadměrný hluk. Jiří B. nejprve profesora drze vykázal ze třídy s odůvodněním, aby nerušil sjezd, následně mu však zalhal, že ve třídě řešili maturitní ples. Po mírném napomenutí studentů profesor odešel. Jednotlivé slovní útoky na státní socialismus, Komunistickou stranu a Sovětský svaz byly prokládány útoky na profesorský sbor, který, dle slov aktérů, byl v době příprav na maturitní zkoušku žákům příliš přísný.⁶³

Celé vystoupení mělo velmi veselý nádech. Většina spolužáků reagovala na proslovy hlasitým smíchem a někteří se přidávali k vykřikování hesel, která zaznívala po celou dobu „sjezdu“. Ta se nesla v podobném duchu jako hesla již zmíněná: „Zvítězíme!“, „Pryč se Sovětským svazem!“, „Pryč s diktaturou proletariátu“, „Ať žije FATRA!“ a dokonce „Smrt režimu!“. Po „sjezdu“ třídou kolovala náborová listina, kam se měli podepisovat zájemci o vstup do FATRY. I tato listina však byla po pár dnech zničena. Ne každý ve třídě reagoval na výstup skupiny s nadšením. Několik žáků během proslovů kvůli pobouření či ze strachu z trestu třídu opustilo. Někteří spolužáci a spolužačky

⁶¹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis, příloha 1., str. 9c.

⁶² Tamtéž, str. 77.

⁶³ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 71.

dokonce za Jiřím B. a Josefem N. zašli a varovali je, že jejich počínání „smrdí průšvihem“. Dalším přišla hesla hloupá nebo je přímo upozorňovali na nebezpečnost fašismu.⁶⁴

Před dalším „sjezdem“ se členové FATRY shodli, že by se mohli dostat do problému. Proto se dohodli, že se příště pokusí vyhnout nevhodným výroků a druhý „sjezd“ udělají kratší. Konal se ve stejný čas a na stejném místě o týden později.

Na „sjezdu“ Jiří B. vyhlásil splnění pětidenního plánu na dvě stě padesát procent. Do FATRY byl přijat další člen (po dvou dnech však zas vystoupil). Fatráci (jak se členové sami nazývali) provolali pár již zmíněných hesel. Následně se slova ujal Josef K., který dostal od Jiřího B. za úkol promluvit o historii FATRY. Svůj proslov otevřel informací, že FATRA existovala již od Spartaka, po celý středověk. V roce 1917 se FATRA dokonce dostala až ke Stalingradu, ale byla zrazena a poražena. Proslov o historii organizace byl zakončen slovy. „[Porážka u Stalingradu] nevadí, zvítězíme!“ Na závěr zvolal: „Se Sovětským svazem ruce až na zem“ a „Pryč s Gorbačovem!“⁶⁵

Po druhém „sjezdu“ se aktivita členů FATRY opět utlumila a zredukovala prakticky jen na pozdrav a občasné provolávání názvu skupiny při vyučování. V půlce března se Jiří B. s Josefem N. rozhodli oslavit Josefův svátek a vyhlásili výstup FATRY z ilegality. Pomalovali si školní pracovní pláště nápisy: „Jsem důsledný fatrák, jsem vězeň“, „FATRA“ a „Kdo pil pivo umřel, kdo nepil, umřel taky“. Pláště jim však byly zabaveny profesorkou a FATRA opět vyhlásila ilegalitu.⁶⁶

Popsání plášťů bylo posledním veřejným výstupem FATRY. 8. 4. přijeli do školy příslušníci Veřejné bezpečnosti a odvezli 16 žáků k výslechu. Ve stejný den byly provedeny prohlídky bytů čtyřem členům FATRY (Jiřímu B., Josefovi N., Milošovi Ř. i Josefovi K.), při kterých byly nalezeny některé básničky, průkazky a pomalované sešity hesly FATRA. V bytě Miloše byla nalezena po domácku vyrobená pistole.

Vyšetřování probíhalo intenzivním tempem. Během dubna a května proběhl výslech všech spolužáků a spolužaček, profesorského sboru gymnázia, rodičů obžalovaných, dokonce i barmanek a barmanů z podniků, které členové FATRY navštěvovali.

23. 6., tedy pouhé dva a půl měsíce po zadržení, byli všichni čtyři spolužáci odsouzeni. Jiří B. byl odsouzen na jeden rok podmíněně. Josef N. a Miloš Ř. na jedenáct měsíců a Josef K. na devět. Ani jeden však nakonec nebyl souzen za propagaci fašismu (za

⁶⁴ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 101.

⁶⁵ Tamtéž, str. 71.

⁶⁶ Tamtéž, str. 72.

což byli původně v dubnu zadrženi), ale za pobuřování. Miloš Ř. pak také za nelegální držení zbraně.⁶⁷ Podrobněji se k vyšetřování vrátím v závěru kapitoly.

3.2 Skladba a fungování skupiny

Brzy po založení Fašistického trápení vymysleli Jiří B. s Josefem N. hierarchii skupiny. Jiří B. se ustanovil generálním führerem a Josefa N. jmenoval generálním tajemníkem führera. Zbylí členové skupiny dostávali tituly führerů kategorie jedna až sedm. Führerové nižších kategorií byli podřízeni führerům s kategorií vyšší a všichni byli podřízeni generálnímu führerovi a generálnímu tajemníkovi.⁶⁸ Kategorie členů se často měnily podle zásluh a prohřešků. Za zásluhy se počítalo správné a časté užívání oficiálního pozdravu skupiny, napovídání při zkoušení, vykřikování hesel při vyučování, napsání básničky nebo třeba to, když dal dotyčný „generálnímu führerovi“ kousnout svačiny. Naopak prohřeškem bylo neopětování pozdravu, nenapovídání při zkoušení atd. Zásluhy a prohřešky se psaly do kolonek v legitimacích s nadpisem pochvala a důtka. Původní kategorie byla často již druhý den po prohřešku vrácena na původní úroveň. Udělování pochval a důtek probíhalo poměrně spontánním způsobem. Jak uvedl další člen Jan Wunsch: *„Při přednášce v sále ústavu mě Jiří B. požádal o zapůjčení pohlednice a tuto mi rovněž popsal názvem „NAFAPA“ a dále vyplnil moji adresu John W., führer 1. kategorie, chief uklízečů, a vymaloval vyznamenání s tím, že největší vyznamenání NAFAPA je kolt. Poznámka na pohlednici „Za záchranu šéfova života“ znamená to, že při cestě autobusem do Žatce jsem dal část svačiny, kterou jsem měl z domova, Jiřímu B. a Josefovi N., protože neměli svačinu. Když mi pohlednici poslal zpět, zasmál jsem se tomu a schoval ji do tašky... Asi za týden po této události mi řekl Jiří B., že bude další sjezd, abych na něj přišel. Já mu řekl, že asi nepřijdu... řekl mi pouze, že mi uděluje důtku, na to jsem mu odpověděl, že mu na ni kašlu. Po nějakém čase jsem mu při hodině zemědělství napověděl a Jiří B. mi řekl, že mám pochvalu.“*⁶⁹

Při zkoušení se vůbec dávaly pochvaly a důtky často. Některá děvčata vypovídala o tom, že když někdo odpovídal špatně či neodpovídal vůbec, ze třídy se ozvalo „FATRA chváli!“⁷⁰

⁶⁷ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 815.

⁶⁸ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 67.

⁶⁹ Tamtéž, str. 476.

⁷⁰ Tamtéž, str. 289.

Věková skladba skupiny byla poměrně homogenní, většině členů bylo osmnáct let (narození 1968), pár členům let sedmnáct. Jednalo se o studenty napříč paralelními třídami čtvrtého ročníku a o asi dva studenty z prvního a třetího ročníku (v době zatčení). Zajímavostí je, že členem skupiny nebyla žádná dívka, naopak při výsleších několik žáků uvádí, že se proti chování členů skupiny dívky ohrazovaly (například po skončení „sjezdu“).⁷¹

Počet členů se pohyboval mezi pěti až dvaceti. Nejaktivnější byli jistě Jiří B. s Josefem N. a Milošem Ř. Josef K., ač byl mezi odsouzenými, se na aktivitě skupiny podílel nejméně. Před „sjezdem“ ho Jiří B. poprosil, zda by nemohl říct pár slov. Tímto krátkým projevem jeho činnost skončila.⁷²

Největší příliv členů skupina zaznamenala těsně po založení, ale počet se opět zmenšil ve chvíli, kdy dominantní aktéři začali častěji operovat s fašistickým slovníkem. Nárůst počtu členů FATRA zaznamenala po prvním „sjezdu“, kdy řada spolužáků, oslněná „vtipností“ vystoupení, podepsala náborový list. Většina z nich však již pár dní po prvním „sjezdu“ z FATRY vystoupila.

3.3 *Ideologie a motivace*

Na první pohled je zřejmé, že rétorika skupiny byla do velké míry recesistická, což by nesvědčilo pro vysokou politickou relevanci jejich činnosti. Skupina však používala fašistický slovník a veřejně se jako „fašistická“ rovněž identifikovala. Pro demonstraci fašistického, nacistického a rasistického slovníku a fašismem a nacismem inspirovanou sociální praxi není třeba žádného složitého rozboru: Členi si říkali fűhřeři, při „sjezdu“ i při jiných příležitostech používali hesla „Zvítězíme“ či „FATRA zvítězí“. I samotný pozdrav připomínal nacistický, jen namísto pozvednutí pravice docházelo k jejímu upažení. V některých legitimacích byly nakresleny hákové kříže. Zvláště u Jiřího bylo možné sledovat sklony k fašistické či rasistické rétorice. Kreslil si do sešitů malůvky a básničky zesměšňující lidi černé barvy pleti a Rusy. Například: „*Já nesu vám poselství z rodné Tanzánie, tam plno vás, černochoů, v bantustanech žije. Já mít pušku, hned bych to tam střílel. Každý černocho by se v krvi válel.*“⁷³ Nebo: „*Sedmnáct let nás rdousíte, všem se nám už hnusíte, drancujete naše země, zlá nenávist hoří ve mně. Oči žluté, křivá pusa,*

⁷¹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, 1. díl, str. 101.

⁷² Tamtéž, str. 85.

⁷³ Tamtéž, str. 9b.

každý přece pozná Rusa.“⁷⁴ V Jiřího kresbách, nápisech či básničkách se také objevovaly americké motivy. V zabaveném sešitě vedle fašistických nápisů byla zobrazena také socha svobody či americká vlajka. I kresba muže černé barvě pleti, který táhne bílého otrokáře, byla zřejmým motivem amerického otrokářství. Jedno z hesel znělo: „*Strílíme židy, komouše, mrtvej komouš nekouše*“.⁷⁵ Většina hesel a básniček primárně mířila proti Komunistické straně a Sovětskému svazu, byly v nich protiruské, v jednom případě i antisemitské, výpady: „*Rudý Michal nám tu vládne...*“, „*Kdo tě tu chce, Ivane, snad KSČ, my však ne!*“, „*Rus je moc sympatický, vládne nám tu stále, táhni vole bolševický, zkus to o dům dále*“, „*Nevěšte už rudé prapory, věšte rudé magory!*“, „*Pryč s diktaturou proletariátu!*“, „*Věšme židy, komouše, mrtvý komouš nekouše!*“ Heslo „FATRA zvítězí“ bylo inspirováno nacistickým pozdravem „sieg heil“ a spojitost komunistů a židů vycházela z nacistického vnímání marxismu jako vynálezu židů. Je důležité upozornit, že většina fašistických či antikomunistických hesel pocházela z úst či pera Jiřího. Ostatní během „sjezdu“ vykřikovali, kromě hesel oslavujících FATRU, hlavně hesla antikomunistická. Rasistické (protižidovské, protiruské, proti lidem černé barvy kůže) výroky se u ostatních neobjevovaly téměř vůbec. Přestože se tedy FATRA profilovala (ve své recesistní podobě) fašisticky, z výsledků i z výroků jednotlivých aktérů se nezdá, že by skupina měla ukotvený politický program. Z výsledku je zřejmá rozdílnost názorů, rétoriky i vnímání členství ve skupině. Také nebyl napsán za celou dobu žádný ideologický manifest, za který by se členi postavili. Proto bude pro rozbor ideologie skupiny nutné podívat se na jednotlivé profily aktérů (to, co o nich uvádí spolužáci, učitelé, rodiče) a rozebrat jejich motivace a důvody pro jejich činnost (to, jak ji vysvětlují při výsledku.)

Jiří B. byl rozhodně dominantním členem skupiny. Při výsledcích spolužáků jeho jméno zaznívá nejčastěji. Podílel se jak na založení skupiny, tak na veškeré její činnosti. Přibíral členy, kreslil i rozdával legitimace, vyzíval spolužáky k aktivitě, nechal se oslovovat titulem generální führer atd.

Velká část spolužáků popisovala Jiřího jako přehnaně sebevědomého. Také jako neustále vtipkujícího, který se snaží být středem pozornosti. Též se shodovali na agresivních sklonech. Jiří se po ukončení roudnického gymnázia chtěl stát příslušníkem Veřejné bezpečnosti. Jeden spolužák jako motivaci uvádí následující: „*Slyšel jsem, že Jiří chce vstoupit k SNB, Jiří to zdůvodňoval tím, že se těší, až bude při výsledku používat*

⁷⁴ Tamtéž, str. 5a.

⁷⁵ Tamtéž, str. 5c.

fyzické násilí, také se prý říká, že má vlivného strýce v Praze u kriminálky“.⁷⁶ Sám Josef N. o Jiřím uvedl následující: „*Mám-li se vyjádřit k Jiřímu, byl to sadista, chlubil se, že se přidá k policii a těší se, že bude střílet lidi.*“⁷⁷ Někteří spolužáci mluvili o jeho odporu k Romům, jako o možném vysvětlení, proč používal ve své rétorice slova o fašismu.⁷⁸ Sám Jiří své jednání omlouval převážně recesí. Pokaždé, když měl vyšetřovateli sdělit své motivace, uváděl, že vše dělal z legrace a pro pobavení spolužáků. Byl to však právě on, kdo do celé skupiny zanášel prvky připomínající fašismus. Při vymýšlení názvu trval na slově fašistická, nutil spolužáky, aby ho oslovovali titulem generální führer nebo „velkej šéf“⁷⁹. V jeho sešitech také byly nalezeny karikatury zesměšňující lidi černé barvy pleti. Jednou do školy přinesl válečný nacistický pytel s říšskou orlicí, který prý našel doma v kurníku. Členům FATRY také rozdával seznam povinné literatury. Mezi knihami byla jedna, jejíž autor měl být Josef Mengele a měla mít název „Můj přítel žid“.⁸⁰ Na jinou knihu si spolužáci nevzpomínají. „Fašizace“ skupiny tak byla jeho dílem. Důvodem k fašistické rétorice tak nejspíše mohla být fascinace násilím či negativní vztah k Romům. Jeden ze spolužáků připomíná jeho výrok, že „Hitler to s cikány myslel dobře.“⁸¹ Motivací k samotnému založení skupiny však byla spíše touha být středem pozornosti, být originální díky neobvyklé činnosti a přehnané tendence hrát dominantní roli v kolektivu.

Josef N. se během vyšetřování stylizoval do role outsidera, který má problém se socializací v kolektivu....*nikdy jsem neměl moc kamarády, ale snadno jsem si dělal nepřátele. Nevím proč, ale „skamarádil“ jsem se s Jiřím B., pod jeho vlivem, jak jsem již vysvětlil, jsem vstoupil do NAFAPY.*“⁸² O Jiřím sice mluvil velmi pejorativně („*byl to zákeřný podrazák, rád se vyvyšoval nad ostatní*“)⁸³, ale také jako o člověku, který jeho kamarádství přijal. I on jednání zdůvodňuje získáním popularity a bránil se tím, že se snažil primárně zalíbit u Jiřího. Jak uvedl, nikdy neměl tolik kamarádů, jako při „členství“ ve FATŘE a NAFAPĚ. Vždy prý jen dělal to, co dělal Jiří B., aby kamarádství s ním a ostatními neztratil. „[Nápis FATRA] *jsem si namaloval na sešit sám... Viděl jsem, že si to Jiří B. taky píše na sešit, sedí za mnou, a když jsem to viděl, tak jsem si to namaloval*

⁷⁶ Tamtéž, str. 105.

⁷⁷ Tamtéž, str. 152.

⁷⁸ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 418.

⁷⁹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 338

⁸⁰ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 418.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, str. 156.

⁸³ Tamtéž, str. 149.

také...“⁸⁴ Dále svou činnost vysvětloval odreagováním se od učení na maturitu. „*Doma a ve škole mě pořád napomínali atp., ale učení jsem zvládal s vypětím sil... a právě v období před maturitou všechno vyvrcholilo, napomínání pořádně se uč apod. A tak naše chování vyvrcholilo do takové míry, že jsme měli ty sjezdy. Pro mne to bylo odreagování od toho všeho, co bylo společné s maturitou.*“⁸⁵ Ostatní spolužáci a spolužačky ho popisovali jako tichého, submisivního, ale také výbušného chlapce, který neměl moc kamarádů. Jeho otec ho hodnotí podobně: „*Je spíše uzavřený... neměl kamarády ani děvče... je přehnaně důvěřivý, náchylný věřit tomu, co mu kdo „nakuká“ – vzpomínám si, že přišel třeba ze školy s „očima navrch hlavy“, že si spolužák koupil auto. Nebyla to pravda, ale on tomu hned věřil.*“⁸⁶ Jeho matka ještě trochu přitvrdila: „...*není tzv. vůdčím typem, dle mého názoru je spíše ubrečený.*“⁸⁷ Oba rodiče ho ale také popisovali jako hodného chlapce, starajícího se o své mladší sourozence a pomáhajícího v domácnosti. Byl členem SSM, ale dle slov předsedy SSM 4. ročníků „*se s Jiřím B. příliš nepřetrhli.*“⁸⁸ V osvojení fašistické rétoriky tedy mohl spatřovat zisk větší popularity v kolektivu.

Další z obviněných, Miloš Ř., byl spolužák Jiřího B. a Josefa N. z paralelního ročníku, který s nimi navštěvoval společné hodiny zemědělství a tělocviku. Byl člen SSM, kde zastával post sportovního referenta pro třídu, člen Svazu československo-sovětského přátelství a Československého svazu tělesné výchovy a sportu. Po ukončení studia chtěl studovat pedagogickou fakultu a stát se učitelem občanské výchovy. Jako motivaci k budoucímu studiu uváděl lásku k dětem. Několik spolužáků uvedlo, že nebyl mezi chlapci příliš oblíbený, měl totiž úspěch u dívek a ve sportu.⁸⁹ Během výslechu několikrát přesvědčoval o své loajalitě ke státnímu socialismu z důvodů výhod, které mu přináší: „*Na vysvětlenou uvádím, že rodiče mne vychovávali v duchu socialismu a odsuzovali kapitalismus. Jediné co je na kapitalismu dobré, tak se jedná o zboží, ale jenom proto, že kapitalismus trvá déle. Víím, že v kapitalismus jsou krize a rozpory. Nechtěl bych tam žít, protože bych se bál o budoucnost svých dětí, práci a sociální zabezpečení... v kapitalismu bych nemohl sportovat, učit se, jako zde v socialistickém státě.*“⁹⁰ Od Jiřího B. dostal titul führer sexuolog (pravděpodobně právě díky úspěchu u dívek). Při vstupu do NAFAPA se podívoval nad slovem v názvu „fašistická“, ale bylo mu

⁸⁴ Tamtéž, str. 155.

⁸⁵ Tamtéž, str. 155.

⁸⁶ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 577.

⁸⁷ Tamtéž, str. 581.

⁸⁸ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 315.

⁸⁹ Tamtéž str. 281.

⁹⁰ Tamtéž, str. 184.

Jiřím B. vysvětleno, že se nejedná o fašismus v pravém slova smyslu. Jejich hlavními nepřáteli, jak to chápal Miloš, měli být primárně členi učitelského sboru, kteří je „utiskují“. Miloš byl sportovně zaměřený. Proto nesl nelibě, že jim učitelé před maturitou dávali více domácích prací, že se musel učit na maturitní zkoušku, a proto nestíhal chodit na házenkářské tréninky: „*Ještě na doplnění toho, že výrok „Fatra zvítězí“ jsem si vysvětloval jako útok na profesory, protože například třídní profesorkou Peřinovou jsme byli nuceni k tomu, abychom nesportovali, nechodili po městě, abychom volný čas využívali jenom k učení.*“⁹¹ K dalšímu příkoří ze strany učitelů patřilo, dle něj, to, že ho třídní učitelka často kárala ve chvíli, kdy byl viděn ve společnosti děvčat. O tom vypovídá jeho otec: „*Peřinová odsuzuje, když vidí některého studenta s dívkou. K tomu dodávám, že syn, vzhledem ke své vysoké postavě a patrně vzhledem ke svým sportovním úspěchům, měl i úspěchy u dívek. Byl několikrát viděn právě třídní učitelkou s dívkou, bylo mu to vytýkáno a zde pravděpodobně vznikl jeho názor, že synovi věnuje v tomto ohledu nadměrnou pozornost.*“⁹² K jeho pocitu tlaku ze strany učitelů, uveďme ještě jednu výpověď otce: „*...říkal, že to cítí jako v koncentračním táboře, že je zde tlak rodičů a školy s velkým množstvím učiva, že je jako vězeň. Z toho vyplynul ten název fašistické trápení.*“ Odlišnost jeho pojetí potvrzuje rozhovor s matkou, který se udál při domovní prohlídce. Matka se ho zeptala, proč používali zrovna slovo fašismus. Na to Miloš odpověděl: „*že tím fašismem spíš mysleli nás, rodiče a školu, kde byli ze všech stran většinou k něčemu donucování, usměrňování, kárání.*“⁹³ Miloš byl i autorem druhého názvu skupiny – FATRA. Původně však slovo mělo mít konotace ohně, až později Jiřímu B. navrhl, že by název mohl vlastně znamenat Fašistické trápení. I v jeho výpovědi se objevoval opakující se motiv, že profašistická a protisocialistická hesla nemyslel vážně. I on jako důvod svých činů uvedl snahu o legraci a získání pozornosti spolužáků. „*Nechtěl jsem zůstat stranou, aby se mi nesmáli, že jsem mazánek.*“⁹⁴ Při domovní prohlídce u Miloše byla také nalezena po domácku vyrobená pistole, kterou si vyrobil na základní škole. S činností skupiny však pravděpodobně nesouvisela. Sloužila mu pouze jako hračka, když si na vesnici s kamarády hrál na vojáky. Podobně jako u Jiřího B. i u Miloše někteří vypovídající svědčili o tendenci s násilnému agresivnímu chování. Jedním z nich byl čtyřiceti sedmiletý dělník. Jednoho dne se s ženou rozhodl navštívit roudnické kino. Zážitek z filmu mu však brzy začal kazit

⁹¹ Tamtéž, str. 189.

⁹² ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 516.

⁹³ Tamtéž, str. 593.

⁹⁴ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 177.

hluk, jež dělala skupina mladíků sedící za ním. „...*Proto jsem je upozornil, aby se chovali slušně. Chlapec za mnou mi odmítl. Na to jsem mu odpověděl něco v tom smyslu, že by také mohl jednu dostat. On mne na to začal hrubě urážet: „Ty vole, tak ty čuráku, pojď ven“ a podobně... když mě takhle vyzval, tak jsem s ním šel ven, kde mě dál hrubě osočoval a já jsem z pokladny kina zavolał příslušníky VB. On mne dál urážel, že jsem udavač⁹⁵ a tak podobně. „...Když jsem šel s manželkou domů, cestou jsem byl doběhnut Milošem, který se mě neustále svým frajerským chováním dotazoval, zdali to jeho jednání půjdu oznámit do školy. Když dotíral, tak jsem mu nakonec řekl, že do gymnázia nepůjdu.“⁹⁶*

U Miloše se tedy objevil nový motiv. Fašistické trápení nepoužíval pouze pro název skupiny, které byl členem, ale také pro popis domnělé reality, ve které žil.

Výpovědi Josefa K. se zdají být z pohledu ideologické náplně skupiny nejzajímavější. Jako jediný ze čtveřice zatčených do svých výpovědí zanesl kritiku politické a hospodářské situace. Dokonce jako jediný uvedl, že cílem skupiny měla být změna současného státního zřízení, zrušení diktatury proletariátu a sjednocení výhod západních a východních zemí.⁹⁷ Mezi výhody Západu patřilo, dle Josefa K., lepší dostupnost magnetofonů, automobilů a dalšího zboží. Také však přiznává, že skupina neměla ponětí, jak by ke změně mělo dojít a o změně pouze mluvili, ale neměli v plánu ji uskutečnit. Do skupiny NAFAPA vstoupil již při založení skupiny na zemědělské brigádě v Choudonech, kde studenti 4. ročníků tři týdny pracovali. Z účasti na brigádě nebyl Josef K. příliš nadšen. „...*není správné, když pracujeme na brigádě bez ohledu na to, jaký obor si kdo do budoucna vybral s tím, že na poli by měli pracovat jen ti, co si vybrali obor zemědělství*“⁹⁸ (Josef K. si vybral studijní skupinu strojírenství.) „*Z toho jsme docházeli k závěru, že to je v zemědělství špatně zorganizováno, když i my musíme chodit na brigádu.*“ „...*Pokud jde o můj vlastní názor, tak jsem přesvědčen, že je někde chyba, když to nestihnou zemědělci sami, že tam musí být špatná organizace, nebo něco takového... Protože ze školy, z tisku apod. vím, že u nás je vše řízeno KSČ, proto podle mě je za to odpovědná organizace KSČ konkrétně v Chodounech.*“⁹⁹ Jako u jediného se tedy ve výpovědi projevila konkrétní kritika (vyjma kritiky učitelského sboru, která se objevila u všech). Dalším motivem, který se u Josefa K. několikrát objevil, je důraz na svobodný (vlastní) názor, z čehož vyplývá i kritika vlivu Sovětského svazu na Československo.

⁹⁵ V další části opravuje svou výpověď, Miloš ho neoznačil udavačem, ale práškačem.

⁹⁶ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 469.

⁹⁷ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 225.

⁹⁸ Tamtéž, str. 206.

⁹⁹ Tamtéž, str. 206.

„V podstatě všichni členové této party jsme chtěli, aby každý měl svůj vlastní názor, aby také komunisté měli své názory a nepřijímali názory jiných států.“¹⁰⁰ Dalším zajímavým bezprávím, dle Josefa K. a ostatních bylo nespravedlivé hodnocení studentů při vyučování. Josef K. i Jiří B. několikrát opakovali, že studenti by měli být hodnoceni spravedlivě, že není správné, že někdo dostává lepší a někdo horší známky. Všechna témata kritiky Josefa K. jsou shrnuta v jeho proslovu na druhém „sjezdu“ (již zmiňovaný referát o Spartakovi). Při výslechu svůj proslov diktuje: „Začal jsem tím, že Spartakus povstal v Římě proti otrokářům, protože nesouhlasil s bezprávím a utlačováním otrokářů. Pokračoval jsem, že i my musíme bojovat za to, abychom byli spravedlivě hodnoceni, a že si každý musí vytvořit svůj vlastní názor na to, co se kolem něho děje a názory ostatních si přehodnotit dle svého vlastního názoru. Stejně tak i KSČ by se měla řídit podle svých vlastních názorů a nepřijímat názory ostatních zemí, hlavně Komunistické strany Sovětského svazu.“¹⁰¹ Svůj referát zakončil zvoláním: „Se Sovětským svazem ruce až na zem“ a „Pryč s Gorbačovem!“. Posledního hesla však u výslechu litoval. [Lituji hesla] „pryč s Gorbačovem, protože odporuje mé myšlence, kterou jsem se snažil vysvětlit při mém vystoupení na druhém sjezdu... [uvědomil jsem si], že soudruh Gorbačov se snaží o rychlejší rozvoj ekonomiky a pronesl i kritická slova k věcem, o kterých jsme mluvili.“¹⁰² Rozdílnost charakteru výpovědí o cílech a náplni skupiny Josefa K. a ostatních členů vycházela pravděpodobně z toho, že působení Josefa ve skupině můžeme omezit pouze na třítydenní brigádu v Chodounech a první a druhý „sjezd.“ Během brigády, kdy skupina vznikala, se chlapci bavili o tom, co jim vadilo na tehdejší den, a v té chvíli také NAFAPU založili. Že po brigádě již neprováděli fakticky žádnou politickou činnost, Josef K. možná ani nevěděl, protože s ostatními chlapci nepřišel moc často do styku (byl z paralelního ročníku), z NAFAPY vystoupil a zapojil se znovu až při „sjezdech“ FATRA. Do náplně skupiny si tedy projektoval kritiku, o které se s ostatními na brigádě bavil. Ta však již v aktivitě chlapců příliš přítomna nebyla. Josef K. byl, dle slov ostatních spolužáků, v kolektivu velmi oblíbený, při výsleších ho také spolužáci a spolužačky bránili nejčastěji. Velká část nevěřila, že by byl Josef K. schopen tak „nemorálního“ jednání. Podobně o něm mluvila i jedna učitelka: „[Josef] byl inteligentní kluk, rozumově nadaný, ale ve škole vždy neukázněný... a to z toho důvodu, že si ze všeho dělal srandu a šaškárny a tímto způsobem narušoval vyučování. K jeho kladným vlastnostem patřilo, že by nikdy

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 281.

¹⁰¹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis I. díl, str. 209.

¹⁰² Tamtéž, str. 211.

nezradil kamaráda.¹⁰³ Velmi se zajímal o motorismus, zvláště o motorky. V patnácti letech byl vyšetřován za nezákonné užití motorového vozidla, které si vypůjčil od souseda, nakonec byl obvinění zproštěn z důvodu nízkého věku.

Na profilech všech čtyř aktérů je patrné, že FATRA pro každého z nich znamenala něco jiného. Motivace lze rozčlenit do několika skupin. Pro Jiřího B. atraktivita FATRY ležela v seberealizaci, ve zviditelnění se, získání respektu a prestiže u svých vrstevníků a v neposlední řadě také v uspokojení z ovládání ostatních. Josef mohl vidět v členství ve FATŘE jako prostředek, kterým si mohl zvýšit prestiž v třídním kolektivu. Pro Miloše Ř. FATRA představovala protest a vybití se z frustrace, kterou v předmaturitní době pocíťoval. Josef K., jehož „členství“ ve skupině bylo velmi krátké, chápal FATRU jako možnost vyjádřit svou kritiku na tehdejší dění.

V přísaze znělo: „Budu bojovat proti nenáviděnému nepříteli.“ Kdo byl ten nepřítel? Oficiálně byl nepřítelem Sovětský svaz, Komunistická strana, komunisté, Rusové. Podíváme-li se na profil Jiřího B., v jeho nepřátelství vůči komunistům lze spatřovat určité rozpory. Jiřího rodiče byli členy Komunistické strany a sám Jiří se plánoval po maturitě stát součástí státní služby – příslušníkem SNB. Miloš Ř. plánoval studovat občanskou výchovu, tedy obor, který by měl vychovávat „řádné občany.“ Všichni aktéři byli členi SSM a ve výpovědi přesvědčovali o svém pozitivním vztahu ke státnímu socialismu (což byl mimo jiné jeden ze způsobů vyjednávání). Ať už byl jejich opravdový vztah k socialismu jakýkoliv, nezdá se, že by usilovali o destrukci státního socialismu a přechodu k fašismu či kapitalismu. Jejich nepřítel, jak sami přiznávali, byli ve skutečnosti ti, kdo je v daném období domněle nejvíce omezovali – učitelé a částečně rodiče. Jako formu protestu zvolili osvojení fašistického slovníku a částečně i fašismem inspirovanou praxi. Pro vysvětlení jejich výběru fašistické rétoriky se můžeme inspirovat protestní tezí vycházející z německé historické a politickovědní produkce.¹⁰⁴ V protestní tezi německého kriminalisty a experta na neonacismus Bernda Wagnera se vychází z předpokladu antiidentifikace (Wagner používá termín antiantifašismus)¹⁰⁵ nebo inspiřujeme-li se britským historikem Markem Fenemorem, můžeme užít termín negativní identifikace.¹⁰⁶ Forma protestu mladých lidí, ať už protestují z jakéhokoliv důvodu a nejsou-li součástí jiného opozičního či intelektuálního prostředí, se projevuje osvojením takové identifikace,

¹⁰³ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 523.

¹⁰⁴ ROSS, Gordon Charles, *The swastika in socialism*, Hamburg 2000.

¹⁰⁵ WAGNER, Bernd, *Jugend-Gewalt-Szenen. Beitrag zum Rechtsextremismus in der DDR und in den neuen Bundesländern*, Reinbek-Haburg 1994.

¹⁰⁶ FENEMORE, Mark, *Predatory males*, In. Sex, Thugs and Rock 'N' Roll, New York 2007.

kteřá je nejvíc v rozporu s vládnoucí ideologií. Negativní určení je přitom určující: Je-li Československo budováno na internacionálním základě, FATRA se identifikuje jako nacionální. Je-li Československo komunistické, FATRA si zvolila jako identifikaci fašismus. Sovětské Rusko hrálo zásadní roli v Československé zahraniční politice, proto odpor k Rusům. Aktéři očividně neměli problémy s bezpečnostními složkami a ani se členy Komunistické strany, ale za nepřátele označili viditelné authority – učitele, tedy ty, kteří jsou pro studenty zásadním producentem oficiální ideologie a zároveň prostředníkem mezi jejich světem a strukturou státního socialismu. Zvolili tedy opačný slovník. „Pryč s komunisty! Věšte židy, komouše! Fašistické trápení zvítězí!“ Fašismus zde sloužil jako prostředek nejvyšší možné provokace a nejvyšší možné opozice vůči učitelům, nikoliv jako ucelená doktrína. Důležité je také akcentovat výrazně konfúzní představy aktérů o fašismu, které byly částečně posilněny tendencí komunistických představitelů, označovat země západní Evropy za fašistické.¹⁰⁷ I přijetí tohoto konfúzní obrazu fašismu poukazuje na to, že identifikace s fašismem nebyla doktrinárního charakteru, ale spíše posloužila jako forma protestu.

Přestože dopad „fašistické“ praxe byl marginální, nelze minimálně u nejzajímavějšího člena skupiny, Jiřího B., ideologické otázky fašismu zcela vypustit. Struktura skupiny se snažila napodobit strukturu nacionálního socialismu. Každý člen musel být podřízen „velkému šéfovi“ a „generálnímu führerovi.“ Sám Jiří vyžadoval poslušnost, kdo neodpověděl na pozdrav, byl potrestán, ač třeba jen výhrůžkou trestu nebo udělením důtky. Jiří chodil v doprovodu ostatních po škole a nutil ostatní spolužáky ke vstupu. Též vytvářel nátlak na ostatní, aby mu dávali své svačiny. Na lyžařském kurzu prvních ročníků jeden sympatizant FATRY vyhrožoval při potyčce se svým spolužákem, že až se vrátí do školy, „velkej šéf“ ho ztrestá.¹⁰⁸ Fascinace násilím je jedním z předpokladů fašismu. To vše není charakteristické nutně pouze pro fašisty. Fašismus byl však u skupiny výrazným identifikačním vzorcem. Zároveň byl u Jiřího zřejmý pocit civilizační nadřazenosti nad lidmi černé barvy kůže a Rusy. Židy by v jedné básni pověsil a Romové měli být Hitlerem vyhlazeni všichni.¹⁰⁹ Celé jednání sice vykazovalo recesistické prvky a bylo takto aktéry i diváky recipováno. Zároveň však obsahovalo prvky, které do fašistické doktríny perfektně zapadaly. Nejvíce asi celá praxe indikuje „testování mantinelů“, zkoušení toho, co bylo ještě možné říci a udělat bez důsledků a co již bylo za

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 780.

¹⁰⁹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 96.

hranicí. Riziko, které na sebe tímto testováním hranic brali, se proti nim obrátilo v momentě jejich „sjezdů“, vnímaných částí okolí již jako nepřijatelné jednání. Že zašli příliš daleko, si uvědomili i sami aktéři, kteří se dohodli, že otevřenou činnost omezí. Pro některého ze spolužáků však daný akt za hranicí byl a činnost aktérů zřejmě nahlásil bezpečnostním orgánům.

Je jistě zajímavé sledovat, že se celá aféra se udála v roce 1986 (tento rok vůbec zaznamenal menší vlnu podobných aktivit, viz druhá a čtvrtá kapitola), v období přestavby socialismu, kdy se začínal rozpadat monopolitní autoritativní diskurz státního socialismu¹¹⁰ a ve společnosti se objevily nové slovníky, nové společenské fenomény, skupiny a hnutí. Činnost FATRA, i ve své marginální a recesní formě, nápadně připomíná hnutí, které se mělo již brzy rozšířit ve větší míře a ukotvit ve společnosti – nejpozději v roce 1990, ale spíš již okolo roku 1988 – neonacismus.

3.4 Průběh vyšetřování

Vyšetřování probíhalo po formální stránce velmi intenzivně a obsírně. O činnosti Jiřího B. se SNB dozvěděla na konci března 1986. Osmého dubna příslušníci Bezpečnosti odvezli z vyučování 16 studentů k výsledku. Osmnáctého dubna byli všichni čtyři hlavní aktéři odvedeni do vazby. Během dubna a května vyšetřovatelé vyslechli padesát jedna studentů – několik z nich opakovaně, sedm členů učitelského sboru a všech osm rodičů. Později byli předvoláni k výsledku i barmanky z kavárny, kam studenti chodili. Na konci května obhájce spolu s rodiči zažádal o propuštění z vazby, žádost však byla odmítnuta. Soud rozhodl 23. června. Všichni čtyři byli shledáni vinnými za pobuřování, Miloš Ř. také za přečin proti veřejnému pořádku za nedovolené držení zbraně. Jiří B. dostal jeden rok, Josef N a Miloš Ř. jedenáct měsíců a Josef K. devět měsíců, všichni podmíněně s odkladem dvou a půl až tři let.¹¹¹ Do vězení tedy nešli. Obvinění z propagace fašismu byli nakonec zproštěni.

Podívejme se na vyšetřování důkladněji po obsahové stránce. Hlavní otázka zní, čím se tedy chlapci z pohledu vyšetřovatelů provinili, co bylo středem zájmu vyšetřovatelů a z jakého důvodu byli nakonec zbaveni obvinění z propagace fašismu.

V první výslechové vlně vyšetřovatelé potřebovali zjistit co nejvíce informací. Sami čtyři zadržení chlapci byli však překvapení, kolik informací již vyšetřovatelé měli.

¹¹⁰ PULLMAN, Michal, *Konec Experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu* Praha, 2011.

¹¹¹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 815.

Vyšetřování se primárně zabývalo těmito tématy: 1) Celková politická orientace vyšetřovaných, 2) rozsah protistátních a protisocialistických aktivit, 3) postoje a charakter výchovného působení profesorského sboru, 4) reakce SSM, 5) rodinné zázemí vyšetřovaných.

První a druhé téma mířilo na aktéry a kladlo si tyto otázky: Jaký mají vztah k fašismu, co pro ně fašismus znamená? Jaký měli vztah k socialismu, jednali vyšetřování z nepřátelství vůči němu? Co vědí o kapitalismu a jaký k němu mají vztah? A zásadní otázka, kdo všechno věděl o jejich jednání, respektive koho mohli ovlivnit svou protisocialistickou a fašistickou rétorikou či jednáním? Další tři témata byla zaměřena na nalezení zdroje a inspirace jednání aktérů a nalezení případných spoluviníků. Kladené otázky zněly: věděli učitelé/ vedení SSM/ rodiče o jednání aktérů? Mohli je nějakým způsobem inspirovat k fašistickému či protisocialistickému jednání či smýšlení? Jaký měli rodiče vztah k socialismu, byli politicky aktivní?

Ve středu celého vyšetřování stála otázka relevance fašismu v jednání a rétorice aktérů. Vyšetřovatelé se snažili zjistit, do jaké míry aktéři během „sjezdu“ vykřikovali fašistická hesla. Spor se při vyšetřování vedl, jestli aktéři během „sjezdu“ vykřikli heslo „ať žije fašismus“, jak ve výpovědích tvrdili dva studenti.¹¹² Tato otázka byla kladena všem studentům. Po prozkoumání všech výpovědí došli k závěru, že heslo vyřknuto nebylo. Z výpovědí bylo zřejmé, že o fašismu se vlastně během „sjezdu“ mluvilo minimálně. Byl sice přiznán význam názvu, Jiří B. byl ustanoven generálním führerem, ale většina hesel byla antikomunistického či protiruského obsahu nebo namířena proti učitelům. Vzhledem k tomu, že ve skutkové podstatě propagace fašismu musí být opravdu naplněna ona propagace, shledali vyšetřovatelé i soudce tento důvod k obžalobě nedostačující. Byli si sice vědomi, že aktéři fašistický slovník užívali zhruba rok, ale vzhledem k tomu, že ho nepropagovali veřejně (velká část spolužáků říká, že o fašismu zjistili až na „sjezdu“), nebylo shledáno ani naplnění slova propagace. Velmi důležitá je informace, že vyšetřovatele zajímal z obsahového hlediska hlavně 1. a 2. „sjezd“. Byla to totiž jediná vystoupení FATRA před větším množstvím lidí. Například obsah básniček (některé z nich byly velmi urážlivé proti lidem černé barvy kůže) vyšetřovatele v určité fázi přestal zajímat, protože bylo zjištěno, že je skoro nikdo neslyšel ani nečetl. Jejich obsah tedy nemohl téměř nikoho ovlivnit. To samé se týká průkazek. Ty sice také obsahovaly fašistické symboly, ale většina spolužáků uvedla, že o jejich existenci věděla, byť obsah

¹¹² ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 234.

nikdy neviděla. Další důvod obratu od obžaloby z propagace fašismu ležel v tom, že všichni čtyři studenti fašismus jasně odsoudili, litovali svého jednání a zdůvodňovali používání fašistického slovníku pouze recesí a svou hloupostí. Nezávažnost jejich fašistické rétoriky i jednání byla nakonec vyšetřovateli uznána.¹¹³

Nakonec tedy byli odsouzeni za pobuřování. V paragrafu stojí: *Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně dvě osoby pobuřuje:*

- a) *proti socialistickému a společenskému státnímu zřízení republiky*
 - b) *proti její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti, nebo*
 - c) *proti spojeneckým nebo přátelským vztahům republiky k jiným státům*
- bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*¹¹⁴

V rozsudku stojí, že subjektivní i objektivní podstata byla naplněna. Většina spolužáků uvedla, že s výroky nesouhlasili, ale považovali je primárně jako recesi. Avšak co je důležité, tři spolužáci uvedli, že je hesla doopravdy pobouřila.¹¹⁵ Zde tedy z právního hlediska k naplnění podstaty došlo. Problém vyšetřovatelů ležel jinde. Jednali aktéři opravdu z nepřátelství? Tuto otázku si vyšetřovatelé kladli z několika důvodů. Za prvé právě z důvodu, že velká část spolužáků považovala výroky za recesi. Dále kvůli tomu, že ve škole i v SSM, přes dílčí kritiku, hochy nehodnotili vyloženě špatně, v místě bydliště byli dokonce hodnoceni pozitivně. Neposledním důvodem byl jejich nízký věk. Nakonec však vyšetřovatelé došli k závěru, že jelikož protisocialistické básničky členi FATRA psali delší dobu a přispívali tím k „nepřátelské atmosféře“, bylo jejich jednání motivováno nepřátelstvím. V rozsudku je dodáno: *„V žádném případě je nelze označit za členy naší společnosti, kteří se ztotožňují s politickou linií KSČ, se spojenectvím se Sovětským svazem.*“¹¹⁶

Během vyšetřování byly dodržovány principy právního státu, respektive bylo dodržováno procesní právo, dle trestního řádu a zákona státního socialismu, a to po formální stránce: vyšetřování měli právo na obhájce (ač nebyl přítomen u všech výsledků), výsledků se účastnila vždy alespoň jedna třetí osoba, po každém rozhodnutí měli právo podat odvolání, každý jednotlivý výsledek byl pečlivě zapisován a jeho pravdivost vyšetřování podepisovali. Tak po stránce obsahové: vyšetřovatelé hledali subjektivní i objektivní naplnění obžaloby. Ve chvíli, kdy nebyla naplněna podstata propagace fašismu,

¹¹³ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 670.

¹¹⁴ Trestní zákon z roku 1961, § 100.

¹¹⁵ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 463, tamtéž, str. 484.

¹¹⁶ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 820.

byli vyšetřováni tohoto obvinění zbaveni. V případě obvinění z pobuřování byla subjektivní i objektivní podstata naplněna a aktéři byli také za toto obvinění odsouzeni.

Důležité je také zdůraznit, co se stalo hlavním důvodem obvinění. Byl to moment, kdy aktéři se svým „fašistickým“ a protikomunistickým slovníkem vystoupili veřejně před ostatní. Vyšetřovatelům nevadily silně rasistické básničky, které si Jiří B. nosil schované v penálu a přístup k jejich obsahu mělo pouze pár lidí, ale až fakt, že se subverzivním slovníkem vystoupili veřejně.

3.5 Reakce

Když vyšetřovatelé odvezli šestnáct studentů k výsledku a na čtyři z nich uvalili vazbu, zavládlo na gymnáziu velké překvapení, vystřídané zděšením, strachem a až následně pobouřením. Ihned po zásahu se sešel zbytek třídy, aby si vyjasnil, co se vlastně událo. Spolužáci a spolužačky si rychle spojili události ve třídě v posledních dnech a dohodli se na společném jednotném postupu. První dohoda zněla, že nebudou radši o činnosti FATRA nijak vypovídat. Jedna ze spolužaček byla pověřena, aby pro jistotu odnesla pláště Jiřího B. a Josefa N. ze školy a schovala je doma. Doma byla však přesvědčena matkou, aby pláště zase hned vrátila do školy, aby ji vyšetřovatelé nespojovali s vyšetřovaným případem.¹¹⁷ Učitelský sbor byl situací zaskočen. První domněnka byla, že za vším stojí drogy. Druhý den však již byla situace vyjasněna. Do školy přišli všichni čtyři vyšetřovaní studenti a byli okamžitě obleženi celou třídou. Ani jeden z nich však neměl příliš chuť o situaci mluvit. Třídě pouze oznámili, že jsou na tom špatně, a že nemá smysl u výsledku nic zatajovat, protože už se ke všemu přiznali. Dva dny na to již seděli ve vazbě. Početnější část třídy, zvláště členi FATRA, však nadále solidarizovala se zadrženými. Většina byla názoru, že spolužáci opravdu nic neprovedli a při výsleších zdůrazňovala, že hlavním motivem byla legrace a recese. Část spolužáků však u výsledku projevila zděšení a pobouření.

Atmosféra následujících dní byla ve třídě velmi napjatá a došlo k několika konfliktům. Skupinka studentů začala okamžitě zjišťovat, kdo mohl spolužáky nahlásit. V podezření padl spolužák Martin a spolužačka Kateřina. U obou totiž spolužáci zjistili, že u výsledku podávali nejkonkrétnější seznam jmen, kteří se jakkoliv podíleli na aktivitě FATRA. Minimálně v případě Martina je jisté, že činnost nenahlásil – bylo vůči němu ze strany SNB provedeno opatření s cílem prohloubit podezření, aby byl utajen původní zdroj. Ač členi FATRY nezjistili skutečného ohlašovatele, měli dál svých pár tipů, se kterými se

¹¹⁷ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 1. díl, str. 355.

ostentativně nebavili. Někteří byli nadále slovně napadáni zbytkem třídy, že vypovídali příliš mnoho.¹¹⁸

K dalšímu konfliktu došlo mezi členy FATRY, učitelským sborem a předsedou ZO SSM pro 4. ročníky, který byl předvolán ředitelkou, aby jí objasnil, co jako předseda ZO SSM o celé situaci ví. Ten popřel, že by cokoliv věděl. V následujícím týdnu však proběhla po škole dotazníková akce. Dva členi FATRY napsali do svého dotazníku, že nepovažovali činnost za trestnou, když se jí účastnil i předseda ZO SSM. Studentský předseda SSM byl následně předvolán před celou třídu, kde mu do očí měli spolužáci říct, že se účastnil „sjezdu“. Několikrát popřel všechna tvrzení o své účasti na „sjezdu“. Když však na něho třída začala nesouhlasně pokřikovat, „...zrudl, a zmohl se pouze na to, že to není pravdou, že se ničeho nezúčastnil.“ Třídní učitelka chtěla s předsedou SSM celou situaci v následujících dnech ještě řešit, ten však onemocněl.¹¹⁹

Další konflikt se rozhořel ve 4. C (třída Josefa K.) ohledně maturitního tabla. Část třídy se držela názoru, že bude nejlepší, když tablo vystaveno vůbec nebude. Druhý tábor chtěl sice tablo vystavit, ovšem bez Josefa K. Na to zareagovala třetí skupina, že bez něho odmítají být na tablu vystaveni i oni. Nakonec tablo opravdu vystaveno nebylo.¹²⁰ Na těchto událostí lze demonstrovat, jak silně celá událost ve škole rezonovala.

S blížící se maturitou se situace začala uklidňovat. Pouze pár studentů, členů FATRA, nadále pátralo po člověku, který činnost FATRA nahlásil.

Na tomto místě stojí za to připomenout dvě skutečnosti. Za prvé, gymnázium Roudnice nad Labem mělo přímou zkušenost s nacismem. V roce 1942, v reakci na atentát na Heydricha, nacisti zatkli studenty sexty a septimy a odvěkli je do Terezína, kde byli vyslýcháni. Devět z nich při výsleších zemřelo. Druhou skutečností je věk profesorského sboru. Několik z nich se narodilo během války. A byla mezi nimi i pamětnice druhé světové války, která prožila Pražské povstání.

Reakce učitelského sboru se dají rozdělit do dvou skupin. První přítomnost „fašistické“ skupiny na gymnáziu zděsila, pobouřila a při výpovědích požadovali ostrou reakci a přísné potrestání. Slovy zástupce ředitele: „*Musím říci, že celé jednání studentů je svinstvo, nemohu to jinak nazvat. Nejraději bych jim nařezal. To však není řešení. Bude zde asi nutné nejméně vyloučení ze studia, nejen pro výstrahu dalším, ale také ze zásady podle*

¹¹⁸ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 779.

¹¹⁹ ABS, arch. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis, trestní spis 2. díl, str. 493.

¹²⁰ Tamtéž, str. 780.

závažnosti skutku... neškodilo by těmto výtečníkům, aby si zkusili práci ve fabrice.“¹²¹ Tato skupina v učitelském sboru převažovala. Jejich ostrá reakce může být vysvětlena několika faktory. Fašismus (v levicové interpretaci jako vyostřená fáze kapitalismu, která nastupuje v jeho kritických momentech) byl největším nepřítelem státního socialismu. Učitelé se v dobovém diskurzu jakékoliv formy fašismu ani zastat nemohli, riskovali by tím své sociální postavení. Samozřejmě je nutné dodat, že by se nikdo z nich pravděpodobně fašismu zastávat ani nechtěl. Nacismus i fašismus byl pro vyučující stále ještě nedávná minulost – zvláště bereme-li v potaz dějiny roudnického gymnázia a přítomnost pamětníků. Jejich zděšení a pobouření vůbec nemusel motivovat pouze strach z toho, že by i na ně mohla padnout část viny, ale upřímné pobouření.

Druhý tábor sice jednání studentů také odsoudil, ale zároveň je omlouval pro jejich nízký věk a jejich chování si vysvětloval nedozrálostí a snahou zaujmout spolužáky, ne opravdovou tendencí k fašismu. „...*myslím si, že to bylo projevem snahy po předvádění se, snaha vyniknout bez vynaložení veškerého úsilí, snad to mohlo být zčásti studenty chápáno jako recese, případně nevypadat před ostatními, že se jednotlivec bojí. Podle mého názoru, žádný ze stíhaných studentů není takovým asociálním typem, aby tak jednal z přesvědčení.*“¹²² Nikdo z této skupiny se sice za studenty plně nepostavil, ale z výpovědí některých z nich je zřejmé, že se snažili studentům u vyšetřování vyjednat nižší trest.

Celkově však učitelé stáli při sobě a shodli se na tom, že vina rozhodně nemohla být na straně profesorského sboru, ale že pravděpodobně pocházela z rodiny. Ve výpovědi rodičů se zas objevil pravý opak. Ti soudí, že jejich synové museli něco slyšet ve škole. Přesto učitelský sbor nezůstal nepostižen. Třídnímu profesorovi 4. B, (třída Jiřího B., Josefa N. a Miloše Ř.) kolegové vytýkali, že si ve své třídě nevšiml ničeho podezřelého. Dokonce mu bylo ostatními doporučeno, aby školu opustil.

Systematická reakce školy byla rychlá a obsáhlá. Ihned po začátku vyšetřování ředitelka svolala mimořádné třídní schůzky, schůzi všech členů SSM a mimořádné zasedání pedagogické rady školy. Krajská organizace KSČ dokonce svolala mimořádnou členskou schůzi. Mimo jiné vedení školy rozhodlo o pozastavení docházky (a následném vyloučení) všech čtyř zadržených a vedení SSM zrušilo aktérům členství. Nepotrestaní členi FATRY prošli kárným řízením. Vedení školy naplánovalo návštěvu památníku Terezín pro žáky studentů prvních ročníků, spojenou s besedou a promítáním filmu v Muzeu SNB v Terezíně. Dále se konaly osobní pohovory se všemi členy učitelského

¹²¹ Tamtéž, str. 502.

¹²² Tamtéž, str. 542.

sboru ohledně předcházení podobných jevů, zpřísnil se pedagogický dohled o přestávkách, při výběru budoucích třídních učitelů probíhaly důkladnější prověrky atd.¹²³

Pro rodiče aktérů znamenala celá situace mimořádně nepříjemné překvapení. Osmého dubna se čtyři dotyční aktéři nevrátili ze školy, byli odvezeni k výsledku rovnou z vyučování a domů je přivedla SNB, aby mohly proběhnout domovní prohlídky. Rodiče, když uviděli své děti v rukou státní bezpečnosti, byli v šoku. Rodiče Jiřího B. i Josefa N. reagovali velmi ostře a oba aktéry již během prohlídky několikrát fyzicky konfrontovali. Otce Josefa N. dokonce museli zastavit příslušníci SNB: „*Poté co jsme přijeli na poschodí, kde (Josef N.) bydlí, otevřel dveře jeho otec a ihned ve dveřích začal na syna křičet: „co jsi zase provedl, ty parchante, já tě snad zabiju“ a podobně. Ihned na to mu dal několik facek... Zde [v obývacím pokoji] je vyšetřovatel seznámil s tím, že bude provedena domovní prohlídka, syn byl v té době v kuchyni. Po seznámení se otec ihned odešel a z kuchyně bylo slyšet nadávání a facky... po provedení domovní prohlídky, kdy byly nalezeny sešity s nápisem NAFAPA A FATRA otec opět syna fyzicky napadl, tentokrát již pěstí a musel být upozorněn na to, aby se mírnil ve svém jednání, že by se mohl dopustit trestného činu ublížení na zdraví.*“¹²⁴ Své jednání otec přiznal i při výsledku, jen ho trochu zmírnil: „...dal jsem mu jednu facku, jinak jsem ho již nebil.“¹²⁵ Rodiče Jiřího B. reagovali podobně. Při příjezdu začali oba na Jiřího křičet: „*Ty hajzle, co si to provedl? Dělaš nám ostudu, co ti scházelo? ...chceš jít k esenbákům a ty tohle, co budeš dělat?*“¹²⁶ Následovala matčina, poté i otcova facka. Poté, co se dozvěděli, co syn vlastně provedl, začali křičet znovu: „*Co ty víš o fašismu? Vždyť jsme tě tak rádně vychovávali! Kdo tě navedl? Já členka KSČ, udělal jsi nám ostudu ve vesnici.*“¹²⁷ Matka i nadále reagovala velmi hystericky, při prohlídce pobíhala po bytě a otvírala příslušníkům SNB šuplíky, skříně atd.¹²⁸

Při prohlídce bytů Miloše Ř. došlo k poněkud odlišné reakci. Matka se na počínání příslušníků SNB dívala velice nepřátelsky a dokonce odmítla podat ruku vyšetřovatelům se slovy: „*Vám ruku podávat nebudu.*“¹²⁹

Pozdější struktura výpovědí při výsledku byla u všech rodičů velmi podobná. V první části jejich výpovědí se rodiče jasně vymezili proti jednání jejich synů (otec Miloše

¹²³ Tamtéž, str. 779.

¹²⁴ Tamtéž, str. 782.

¹²⁵ Tamtéž, str. 575.

¹²⁶ Tamtéž, str. 779.

¹²⁷ Tamtéž, str. 779.

¹²⁸ Tamtéž, str. 779.

¹²⁹ Tamtéž, str. 784.

Ř.: „*Když jsem to zjistil, sám jsem tím byl, dalo by se říct, zlomen.*“),¹³⁰ ujištěním, jak moc za to syny potrestali (otec Jiřího B.: „*Mohu říct, že v minulosti nebyl nikdy tolik bit, jako tenkrát.*“)¹³¹ V následné fázi přesvědčovali vyšetřovatele o všech dobrých vlastnostech jejich dětí, jak moc doma pomáhali, jak byli hodní na sourozence atd. Následně vysvětlovali, jak moc přísní na ně byli a jak je vychovávali v duchu socialismu. V poslední fázi každý z rodičů říkal, že jsou si jisti, že kdyby byli hoši osvobozeni, tak na ně budou doma dohlížet takovým způsobem, že již nikdy nic nevyvedou.

Ani jeden z rodičů si podobného chování doma nevšiml. Shodli se též na tom, že zdroj jejich špatného jednání musel být ve škole (na rozdíl od učitelů, kteří jako zdroj udávali rodinu.) Výjimkou byl pouze otec Josefa K. Ten uvedl, že chyba ve výchově mohla ležet i na jeho bedrech, přesto že se celý život snažil syna vychovávat k pozitivnímu vztahu ke státnímu socialismu, zároveň s ním však o všem diskutoval a umožňoval mu názorovou pluralitu (o jeho pozitivním vztahu ke státnímu socialismu byl přesvědčen.)

Událost rezonovala i v samotné Roudnici nad Labem. Jak uvádí zdroje SNB, většina obyvatel byla z případu též v šoku a vyžadovala disciplinární potrestání. Velká část se však shodovala, že vazební potrestání bylo příliš přísné, že by měli být pouze potrestáni na úrovni školy, aby si republika nepěstovala další nepřátele.¹³² Řadu obyvatel Roudnice, dle informací SNB, rozezlila informace, že dva studenti, kteří se také provinili, jsou díky svým otcům funkcionářům veškerých obvinění zproštěni.¹³³ Mezi Roudnickými se ale objevily i výjimky, které studentům fandily. Jednalo se například o číšníka jedné místní hospody, přezdívaného studenty Mengele.¹³⁴

¹³⁰ Tamtéž, str. 588.

¹³¹ Tamtéž, str. 565.

¹³² Tamtéž, str. 789.

¹³³ Tamtéž, str. 789.

¹³⁴ Tamtéž, str. 790.

4 National Sudeten Union

Následující kapitola se zabývá kolektivem mladých mužů, kteří se v polovině osmdesátých let pokusili vybudovat nelegální fašistickou „stranu“. Jádrem skupiny se zformovalo na povinném vojenském cvičení, ale pevná formace se ustálila až po návratu do Ústí nad Labem. V době zatčení čítala skupina sedm členů. Prvotní motiv k založení strany představoval sdílený negativní vztah k Romům. Oproti skupině zmíněné výše měla "strana" ukotvenou politickou doktrínu, kterou institucionalizovala několika politickými dokumenty, a součástí jejích cílů byl i boj proti státnímu socialismu.

4.1 *Vznik a vývoj skupiny*

Nápad založit „stranu“, inspirovanou nacistickou NSDAP, se zrodil v hlavách několika ústeckých vojáků povinné vojenské služby v Kostelci nad Labem v roce 1984. Vše začalo jako nevinná hra pro ukrácení dlouhého času na vojně. Skupina přátel ze stejného oddílu se každý večer scházela v modelářské dílně a hrála si na generály imaginární československé armády. Rozdali si armádní posty a dlouhé večery seděli nad mapami světa a představovali si, jak dobývají svět.¹³⁵ Během setkávání spolu často diskutovali a mezi oblíbená témata patřil i jejich negativní vztah k Romům. Dva z nich, Roman S. a Jiří M., rádi probírali i jiné téma: kladné a záporné stránky německého nacismu. Oba dva se klonili k názoru, že kladné stránky převyšují záporné.¹³⁶ Roman S. jednoho dne přišel s nápadem, že by mohli založit spolek hochů ze severních Čech a ostatní souhlasili. Při příštím setkání přišel Roman S. s hotovým návrhem. Nebude se jednat o spolek, ale o ilegální nacionálně socialistickou „stranu“ s názvem National Sudeten Union. Ta bude mít za cíl obrodu českého národa, boj s Romy a v poslední fázi získání moci.¹³⁷ Ten samý večer rozdál ostatním hodnosti a německá jména. Sám sebe jmenoval nejdříve prezidentem, později armádním generálem a nakonec se ustálil na pozici předsedy vlády. Německé jméno si určil Reinhard von Sachsen. Jiřího M. pojmenoval Paul von Küstenhof s pozicí obergruppenführera a s funkcí osobního poradce vojenského poradce.¹³⁸ Ostatní nejdříve vnímali Romanovo a Jiřího počínání jako žert, ti však brzy začali zdůrazňovat, že celou

¹³⁵ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 474.

¹³⁶ Tamtéž, str. 477.

¹³⁷ Tamtéž, str. 496.

¹³⁸ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 206.

záležitost berou vážně.¹³⁹ Roman S. vytvořil strukturu „strany“ a stanovy, které psal na stroji a Jiří M. k tomu opatřil razítko s orlicí a německým válečným křížem. Ostatní museli Romana S. oslovovat „můj vůdče“ a na schůzích se zdravili nacistickým pozdravem – zdviženou pravicí. Z jedné takové situace, kdy se zdravili nacistickým pozdravem, si pořídili fotografii.

Ostatní členi se s Romanem S. a Jiřím M. shodli na negativním vztahu k Romům. Postupem času, kdy setkávání začalo nabírat vážnější atmosféru, se většina vojinů začala od NSU distancovat. Roman S. s Jiřím M. poznali, že na vojenské službě neuspěli a dohodli se ukončit činnost „strany“ a znovu ji obnovit po návratu z vojenské služby.

Roman S., kterému služba skončila o rok dříve, v březnu roku 1985, měl začít shánět vhodné adepty na členy „strany“ v Ústí nad Labem a připravit zázemí pro pokračování činnosti. Brzy po návratu si Roman S. pro svou myšlenku založení skupiny lidí, která by, jejich slovy, „něco dělala s cikány“¹⁴⁰, získal svého kamaráda z dětství Milana M. Dohodli se, že spolu budou nenápadnou cestou verbovat spolehlivé známé se stejným názorem na Romy. Ústředním místem pro „nábor“ se stalo kulturní centrum Merkur. Tam měl Milan M. pověst „světáka, který měl v Ústí řadu kontaktů.“¹⁴¹ V Merкуру také postupně představoval Romanovi S. své mladší, sedmnácti až devatenáctileté kamarády a začali se zde vídat častěji. Jedno lednové odpoledne Milan M. třem hochům oznámil, že jsou na dnešní večer pozváni k Romanovi S. do jeho bytu, protože by je Roman S. rád poznal. Bytová schůzka měla přátelský a neformální charakter, chlapci se bavili o běžných věcech, jako jsou děvčata, škola, práce atd. Později se diskuze stočila k vážnějšímu tématu – ke vztahu k Romům. Všichni se shodli, že k Romům mají negativní vztah. „Mimo jiné, jsme se také bavili o cikánech, a to v tom směru, že je jich tady hodně, že si příliš dovolují, že jsou s nimi problémy, protože se chovají, jako by pro ně neplatily žádné zákony.“¹⁴² Po zhruba dvouhodinové diskuzi se dohodli, že je opravdu potřeba něco dělat, že „... jim můžeme třeba pohrozit nebo, že je můžeme fyzicky napadnout [...], že jim můžeme pro výstrahu i rozbít hubu.“¹⁴³ Dále se také bavili o nedostatku kvalitního zboží v Československu v porovnání s Maďarskem.

Příští týden se v bytě Romana S. sešli znovu a rovnou již přešli ke konkrétním krokům, které by měly být podniknuty. „Probíraly se konkrétní představy, jak by to tedy

¹³⁹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 476.

¹⁴⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 308.

¹⁴¹ Tamtéž, str. 352.

¹⁴² Tamtéž str. 308.

¹⁴³ Tamtéž.

jako mělo být, tedy jak s cikány zatočit a usměrnit je.“¹⁴⁴ Shodli se, že nejlepším řešením by byla segregace. Pro Romy by měla být vyhrazena jedna čtvrť, případně osada za městem. Do města by mohli pouze z pracovních či nákupních důvodů. Také by mohli navštěvovat hospody a kina jim určené.¹⁴⁵ Po diskuzi o Romech začal Roman S. chlapcům vyprávět o nacismu, probírali kladné a záporné stránky politiky Adolfa Hitlera, dějiny protektorátu a další příbuzná témata. Aktéři se tento večer dohodli, že založí partu lidí, která bude držet při sobě a bude se zabývat „omezením cikánského obyvatelstva“ a pro svou myšlenku se pokusí sehnat co nejvíce lidí. Již na této druhé schůzi si hoši uvědomovali, že jejich činnost je v rozporu se zákonem, proto se zapřísáhli mlčením.¹⁴⁶

Na třetí schůzi, třicátého ledna, byli hoši Romanem S. postaveni před hotovou věc. Byla jim představena „strana“ National Sudeten Union, jejímiž členy se všichni tímto dnem stali. Roman S. předložil ostatním dva dokumenty, které napsal: *Der Manifest aus der National Sudeten Union*¹⁴⁷ a *Idea strany NSU*. Obsah dokumentů představoval politický program nově vzniklé „strany“. *Manifest* začínal slovy: „Obrátte své tváře ke slunci!“¹⁴⁸ Dále vysvětloval, že situace s Romy je neúnosná a musí se začít řešit. Protože Komunistická strana za dobu své vlády situaci nevyřešila, musí být brána jako nepřátelská. Cesta k moci měla trvat několik desetiletí. Nejprve bylo potřeba vybudovat silnou a fungující „stranu“, posléze pro svou *Ideu* získat masy, s jejichž pomocí se NSU měla ujmout vlády a odstranit KSČ.¹⁴⁹ (K většímu rozboru ideologie „strany“ přistoupím v kapitole 4.3. Ideologie a motivace) Ostatní chlapci si *Manifest* i *Ideu* přečetli a odsouhlasili „kvalitu“ obsahu.¹⁵⁰

Na téže schůzi se Roman S. vyhlásil „vůdcem“ a ostatním rozdal funkce a německá jména. Milan M. - Fridrich Neubert - se stal pokladníkem „strany“. Jmenovec „vůdce“ Roman D. - Reinhard Reutlinger - člen oddílu karate dostal funkci vedoucí pro výcvik mužstva. Jmenovec druhé zakladatele Jiří H. - Helmut Kessering - který měl mezi přáteli pověst „veksláka“, dostal funkci obchodního referenta; měl zajišťovat obchodní transakce, ze kterých by se financovala činnost „strany“. Martin F. - Hanz Heydecker - se stal kulturním referentem, jeho úkolem bylo vyhledávat kulturní akce, kterých se může „strana“ společně účastnit (koncerty, plesy, diskotéky.) Roman S. ostatní členy upozornil,

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 309.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 309.

¹⁴⁷ Aktéři neovládali německý jazyk.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 322.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 291.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 291.

že důležitým členem „strany“ je též Jiří M., avšak do činnosti se zapojí až po návratu z vojny. Jmenoval ho Paulem von Küstenhofem a oznámil jeho funkci: vedoucí *Bezpečnostních sborů strany* (BSS).¹⁵¹

Od této schůze „strana“ fungovala podle jasně stanoveného řádu. Každé rozhodnutí „vůdce“ stvrdil písemným rozkazem a opatřil ho razítkem s orlicí a německým válečným křížem. Schůze probíhaly každý týden v bytě „vůdce“. Postupně se ustálila jejich forma. Na každé schůzi byla určena služba, která si připravovala program na následující schůzi. Před začátkem se služba s „vůdcem“ odebrali do vedlejší místnosti, kde spolu prodiskutovali témata k diskuzi. *„Když vstoupili zpět do místnosti, kde jsme se nacházeli, již jsme byli nastoupeni v řadě a stáli jsme v pozoru. Pořádková služba se zařadila na první místo a pozdravila zdviženou rukou vůdce. Po pořádkové službě jsme i my ostatní tímto způsobem pozdravili vůdce a Roman S. jako vůdce nám taktéž tímto pozdravem odpovídal. Po pozdravu služba podala hlášení Romanovi S., které znělo asi následovně: „Můj vůdče, referent výcviku, Reinhard Reutlinger, podává hlášení za uplynulý týden.“*¹⁵² Po hlášení si účastníci schůze sedli ke stolu a byla vybrána služba na příští týden. Předání služby bylo doplňováno slovy: *„Můj vůdče, předávám službu na příští týden.“* A odpovědi: *„Můj vůdče, přebírám službu na následující týden.“* Po oficialitách následoval příspěvek Romans S. (například referát o fungování NSDAP.) Dalším bodem byla diskuze, která se týkala příspěvků, fungování a činnosti „strany“ a plánů na příští týden. Schůze byla ukončena opět nacistickým pozdravem. Schůze byly vážného charakteru, členi si museli navzájem vykat a oslovovat se německými jmény. Během schůze se nesmělo nic pít ani jíst, pouze kouřit. Na veřejnosti však členi nesměli dát najevo nic o existenci „strany“ a měli se chovat jako běžní vrstevníci.

V následujících měsících se NSU zabývala převážně „budováním strany“. Aktéři si uvědomovali, že jejich činnost je v rozporu se zákonem, proto se jedním z hlavních témat stala konspirace, která měla zajistit bezpečnost „strany“. Jedním z hlavních pravidel byla přísná mlčenlivost na veřejnosti. Porušení bezpečnosti jakýmkoliv způsobem mělo být potrestáno.¹⁵³ V březnu se k NSU přidal zakládající člen, vrátivší se z vojenské služby, Jiří M. Svými zkušenostmi z vojenské služby se rozhodl konspiraci a disciplínu ještě více prohloubit. Při první schůzi byl nespokojen s disciplínou svých spolučlenů, a proto ve svém proslovu ostatní pokáral, že jejich chování na veřejnosti není dostatečně opatrné, a

¹⁵¹ Tamtéž, str. 172 – 173.

¹⁵² Tamtéž, str. 359.

¹⁵³ Tamtéž, str. 310.

chování na schůzi zas nedostatečně disciplinované. Pravidla tedy ještě zpřísnil. Členi se směli na veřejnosti scházet minimálně, pokud ano, tak rozhodně ne všichni, ale maximálně tři z nich najednou. Zakázal nošení společné uniformy, dlouhých hnědých kabátů, na společné kulturní akce a další.¹⁵⁴ Do svého rezortu, *Bezpečnostních sborů strany*, se rozhodl po diskuzi s „vůdcem“ Romanem S: přijmout kamaráda z vojenské služby, Pavla. Jeho členství mělo být před ostatními utajeno. Dostal funkci tajného člena *Bezpečnostních sborů strany*. Jeho rolí bylo kontrolovat chování členů na veřejnosti a kontrolovat bezpečnost zvenčí. Pavlovy představy o NSU, které byly ovlivněny shlédnutým filmem *San Babilo*, byly zpočátku silně konfúzní. Představoval si, že NSU je kombinací teroristické a mafiánské skupiny, která bude jezdit po Ústí v autech (sám chtěl být původně řidič skupiny) a napadat Romy. Ke konfliktu došlo i při vymýšlení německého jména. Protože Pavel B. navrhoval pouze jména německých řidičů formule 1, rozhodl se Jiří M. jméno vymyslet sám a to Peter von Höllmann.¹⁵⁵

Na konci března došlo k události, která donutila sáhnout Jiřího M. k prvnímu většímu trestu. Při neoficiální návštěvě „vůdcova“ bytu si dva řadová členi, Roman D. a Jiří H., prohlíželi dokumentaci „strany“, ale zapomněli po sobě zamknout skříňku, ve které byla schovaná. Dívka Jiřího S. Stanislava si pootevřené skříňky později všimla a dokumentaci si prohlížela. Když to Jiří M. zjistil, rozhodl se aktéry potrestat. Zakázal jim účast na kulturních akcích na tři měsíce a zvýšil jim měsíční příspěvky. Oba členi svůj trest pokorně přijali.¹⁵⁶ (Více o trestech a odměnách v podkapitole skladba a fungování skupiny.)

Další aktivitou skupiny byly společné návštěvy kulturních akcí. Členi spolu nejdříve navštěvovali v uniformách (hnědých pláštích) koncerty, plesy, diskotéky a promítání filmů. Jednou z takových akcí byla návštěva učňovského plesu.¹⁵⁷ Po návratu Jiřího M. z vojny však byly společné návštěvy veřejných akcí zakázány a přísně se zakázalo nosit na veřejnosti hnědé pláště. Kulturní akce se tedy omezily pouze na soukromé promítání filmů u Romana S. v bytě. Při promítání si aktéři pouštěli filmy západní provenience, a to především horory.¹⁵⁸

Velmi důležitou z hlediska vyšetřování se stala krádež uniforem. Jiří M. během svého vojenského cvičení ukradl patnáct různých kusů uniforem celkově v ceně 3505 Kčs,

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 302.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 280.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 192.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 184.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 369.

kteřé měl na starost romský vojín.¹⁵⁹ Ty později propašoval z vojenského areálu a poslal je do Ústí Romanovi S. Jednou z důležitých aktivit NSU tedy byl i prodej částí uniforem, jehož výtěžek měl jít do pokladny NSU. Roman S. s Jiřím M. pro zvýšení své prestiže ostatním aktérům tvrdili, že k maskáčům přišli ozbrojeným přepadem. Čtvery kalhoty ve výši 1150 Kčs se členům NSU opravdu povedlo prodat.¹⁶⁰ Milan M. při jedné prodejní transakci od svého spolužáka zjistil, že disponuje dýkou ozdobenou hákovými kříži a říšskou orlicí. Obchodní referent Jiří H. si od něho dýku půjčil a pokusil se ji prodat nejprve své „straně“. „Vůdce“ Roman S. však nakonec neprojevil o koupi zájem a tak se ji obchodní referent Jiří H. neúspěšně pokusil prodat někomu jinému.¹⁶¹

Naposlední činností bylo vyhledávání nových členů a příprava na jejich přijetí. Potenciální člen byl nejdříve některým z členů navrhnut, poté o něm vedli diskuze na schůzích. Pokud prošel prvním schválením, měl být členy pozorován. Pokud se i jeho chování jevílo jako vhodné, některý ze členů NSU se s ním sešel a pohovořil s ním o jeho vztahu k Romům, státnímu socialismu, Rusům atd. O jedné z těchto schůzí referoval potencionální člen Miroslav, který byl se svým kamarádem pozván na pohovor: „*Jirka tam přišel ještě s Martinem, oba měli takové ty kabáty, jako nosilo gestapo, tmavě hnědé barvy, asi ke kolenům. Sešli jsme se u samoobsluhy, uličkou za obchodem jsme sešli do Resslovy ulice a tam jsme zašli za křoví k jednomu z domů. Oni si sedli na zídku, já a Mach jsme zůstali stát před nimi, nechtěli jsme si sedat, byl ještě sníh. Ptali se nás – hlavně Martin – co si myslíme o roku 1968 a přítomnosti sovětské armády u nás, na to jsme říkali, že pokud víme, tak tehdy nebyl jiný vývoj možný, že změnu zřízení u nás by Sovětský svaz nedovolil. Na to se nás ptali, co si myslíme o „Rusácích“, jestli jsme na ně zcela odkázání, jestli si myslíme, že bez nich by to u nás nešlo. Na to jsme řekli, že jsme na SSSR odkázání. Pak Jirka říkal, že nám dá ještě jeden den na rozmyšlenou, že se na naše názory zeptá druhý den ve škole. S tím jsme se pak rozešli.*“¹⁶² Hoši pak vstup do NSU odmítli. Lákala je sice představa kamarádké party a taky se jim zamlouval protiromský program, ale s bojem proti KSČ, dle jejich slov, nechtěli mít nic společného.¹⁶³ Když však potenciální uchazeč prošel tímto pohovorem a schválil ho i „vůdce“ Roman S., některý z členů mu předložil předtištěný formulář, ve kterém měl vyplnit svůj životopis a odpovědět na otázky (týkající

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 561.

¹⁶⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 488.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 513.

¹⁶² ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 403.

¹⁶³ Tamtéž, str. 404.

se opět převážně jeho vztahu k Romům a státnímu socialismu).¹⁶⁴ Tímto postupem během pětíměsíčního působení NSU prošli úspěšně pouze dva aktéři. Ti měli být přijati na slavnostní přísaze všech členů NSU.

Slavnostní přísaha, kterou aktéři během dubna a května plánovali, měla být oficiálním a slavnostním založením „strany“. Roman S. a Jiří M., kteří ji organizovali, ji dlouze připravovali. Na přísaze měl každý z členů odpřisáhnout věrnost „straně“, *Ideji* a převážně „vůdci“. K jejímu uskutečnění Roman S. a Jiří M. připravili nové směrnice a průkazy členů. Průběh přísahy měl být velmi slavnostní. Ostatní členi byli opakovaně upozorňováni, aby se na ní psychicky připravili. Po ní už neměla být žádná cesta zpět.¹⁶⁵ Jiří M. se Romanem S. se také dohodli, že by na ní měla být slavnostní vlajka. Proto Jiří M. s Pavlem B. jedné noci uřízli sovětskou vlajku z prostoru před ústeckou univerzitou. Jiří M. z ní následně uřízl pruh se srpem a kladivem, uprostřed rudé vlajky vytvořil bílý kruh, do kterého nakreslil hákový kříž.¹⁶⁶ Přípravu naplánovali na sedmnáctého května 1986 a měla proběhnout následovně: Za stolem, pokrytým rudou vlajkou s hákovým křížem, měl stát „vůdce“ „strany“. Členové měli přistupovat po jednom ke stolu, kde jim měly být položeny tři otázky: 1) Zda vstupují do NSU dobrovolně, 2) zda vědomě přijímají povinnosti, které jsou spjaté s účastí ve „straně“, 3) zda si uvědomují, že vstupem do „strany“ se odevzdávají „straně“ a „vůdci“ na život a na smrt. Po kladném zodpovězení otázek měla následovat samotná přísaha, která zněla: *„Před vůdcem, před stranou, před národem, přísahám bezpodmínečnou věrnost Ideji strany National Sudeten Union, před jejíž silou se klaním, přísahám bezpodmínečnou věrnost svému vůdci, jež je symbolem mé Ideje, a jemuž se zavazuji svou oddaností. Dále přísahám věrnost své rodné zemi a svému národu, jež nikdy nezradím a jsem si vědom, že v případě porušení mé přísahy se sám odsuzuji k smrti. Tak zní má pravdivá přísaha a svým podpisem stvrzuji její platnost.“*¹⁶⁷ Po odříkání přísahy měl dotyčný dostat služební plášť a odznak, poté se měl s „vůdcem“ napít z poháru vína a ostatní měli povstat a zdravit nacistickým pozdravem. Následně se měl ozvat gong a přistoupit měl další člen.¹⁶⁸

K přísaze však nakonec nedošlo. Dva dny před ní u domů Romana S. a Jiřího M. zastavila bílá Lada plná příslušníků Veřejné bezpečnosti a odvezla aktéry k výslechu.¹⁶⁹

¹⁶⁴ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 199.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 209.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 245.

¹⁶⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 682.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 682.

¹⁶⁹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 345.

Oba byli poté vzati do vazby a obviněni z propagace a podpory fašismu. O měsíc později k obžalovaným přibýlo i zbylých pět členů NSU. V srpnu vyšetřování skončilo. Za podporu a propagaci fašismu byl Roman S. k odnětí svobody na čtyři roky nepodmíněně. Jiří M. nepodmíněně na tři roky a šest měsíců. Ostatní aktéři dostali podmíněné tresty.¹⁷⁰

4.2 Skladba a fungování skupiny

Jak je napsáno výše, skupina byla založená ve vojenské službě. Dominantními členy se stali její zakladatelé Roman S. a Jiří M., kteří spolu již na vojně vymýšleli její hierarchizaci. Přestože „vůdcem“ byl nakonec vybrán Roman S., již při jejím zakládání došlo v této otázce ke konfliktu. Slovy člena Pavla B.: *„Ten vznik, jak mi to Jiří M. vyprávěl, musel být dost bouřlivý, protože jak mi říkal, dali si s Romanem S. oba přes „hubu“, protože se nemohli shodnout na stejném názoru na některé konkrétní otázky... ale nakonec dal za pravdu Romanovi S., že ten je inteligentnější a politicky na větší výši než Jiří M.“*¹⁷¹ Za „vůdce“ byl tedy vybrán Roman S. Jemu mělo být vše podřízeno, on měl mít poslední slovo, vydával dokumenty, rozkazy, schvaloval odměny a tresty ad. Jiří M. získal funkci vedoucího *Bezpečnostních sborů strany* (BSS). Jeho funkcí bylo udržovat disciplínu, starat se o vnější i vnitřní bezpečnost „strany“, navrhopvat tresty a odměny. Měl být druhým mužem „strany“. Ve své funkci vytvořil směrnice BSS. Z těch zdůrazněme tři body:

- 1) Vedoucí je přímo podřízen pouze „vůdci“.
- 2) Vedoucí této složky je vedoucím nejdůležitější složky „strany“ a přímým „vůdcovým“ zástupcem pro bezpečnost.
- 3) Organizace má povoleno vybudovat si vlastní bezpečnostní aparát, který se bude zodpovídat pouze „vůdci“.¹⁷²

Ze zásad vyplývá podřízení BSS „vůdci“ Romanovi S. Na druhém bodě je však vidět, že se pro sebe Jiří M. snažil zajistit co největší podíl na moci ve „straně“. Přestože byl vztah Romana S. a Jiřího M. blízký a oba se jeví jako nejpřesvědčenější členi „strany“, docházelo mezi nimi k „mocenským třením“. I z toho důvodu se Roman S. rozhodl jmenovat zástupcem „vůdce“ svého jmenovce Romana D., přítele z dětství. Jeho úkolem bylo zastupovat „vůdce“ na schůzích, pokud se nemohl dostavit. Vedle této funkce byl Roman D. také zástupce pro výcvik mužstva. Protože byl členem karatistického oddílu,

¹⁷⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 803.

¹⁷¹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 338.

¹⁷² ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 709 - 711.

měl ostatní členy karate trénovat. Po dvou setkáních tréninky skončily, protože to členy nebavilo.¹⁷³

Milan M. se stal pokladníkem. Spravoval kasu a vybíral měsíční poplatky, tzv. daň, ve výši 100 Kčs pro pracující a 50 Kčs pro učně. Dále na každé schůzi vybíral jednorázový poplatek 5 Kčs. Dále vydával peníze na pokrytí aktivit (na spreje při výrobě vlajky, na vyplácení odměn, na zaplacení vstupenek na kulturní akce...).

Jiří H., okolím přezdívaný „vekslák“, se stal obchodním referentem. Zajišťoval finanční transakce „strany“. Jednalo se například o výše zmíněný prodej uniforem nebo také o prodej dýky s hákovými kříži. Později byl funkce z důvodu bezpečnosti zbaven. Byl totiž se svou dívkou usvědčen z pravidelných krádeží oblečení v obchodě, ve kterém pracovali. Z důvodu bezpečnosti „strany“ byl dokonce podán návrh na jeho úplné vyloučení. K tomu nakonec nedošlo, protože se Jiří M. obával, aby nebyl jako vyloučený člen pro „stranu“ více nebezpečný.¹⁷⁴

Martin F. obdržel funkci kulturního referenta. Jeho rolí bylo informovat „stranu“ o kulturních akcích v městě Ústí a zajišťovat nákup vstupenek. Po zákazu společných návštěv akcí jeho funkce ztratila význam, a tak byl jmenován zástupcem vedoucího BSS Jiřího M.. Také byl jmenován „stranickým“ fotografem. Měl vytvářet obrazovou dokumentaci „strany“.¹⁷⁵

Věkový průměr aktérů byl dvacet let. „Vůdci“ Romanovi S. bylo v době zatčení dvacet tři let a Jiří M. byl o pár měsíců mladší. Nejmladšímu členovi, Jiřímu H., bylo sedmnáct. Mladší aktéři byli učni a starší pracovali v dělnických profesích. Pavel B. byl autolakýrník, Milan M. byl prodavač. Roman S. i Jiří M. také pracovali v dělnických profesích. Roman S. dělal konstruktéra – projektanta v podniku Sklounion Teplice (v ústeckém závodu) a Jiří M. pracoval jako strojní mechanik v PKAZ Ušín.

Jak již bylo výše napsáno, „vůdce“ spolu s vedoucím BSS usilovali o co největší disciplínu a konspiraci. Vedle přísného zákazu hovoru o NSU na veřejnosti, který později vyvrcholil v zákaz setkávání se na veřejnosti, měl sloužit k disciplinaci také systém odměn a trestů. Ty byly zpracovány v dokumentu Zákon BSS.¹⁷⁶ Odměny byly udělovány především za dobře připravenou schůzi. Za to byl člen odměněn krabičkou cigaret značky

¹⁷³ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 367.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 172.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 172.

¹⁷⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 702.

Sparta.¹⁷⁷ Za zprostředkování prodeje části uniformy byl aktér odměněn určitým procentem ze zisku (výše podílu závisela na situaci, jednalo se zhruba o dvacet procent).¹⁷⁸

Trestů bylo v dokumentu dohromady dvanáct. Nejnižším trestem bylo napomenutí, následovaly pokuty a zákazy, nejvyšším trestem byla smrt. Tresty, které se doopravdy udělily, se týkaly především zákazu účasti na kulturních akcích a zvýšení poplatků „straně“. Jednorázovou pokutu dostal člen také za neomluvenou účast na schůzi. Smrt měla být nejvyšším trestem, který měl být uskutečněn v případě zrady některého z členů. „*Na dotaz, jaký trest by byl za zradu, Roman S. řekl, že ten, kdo by se takhle provinil, by vyplaval v Labi s kamenem na krku.*“¹⁷⁹ O trestu smrti měli být nově přijatí členi informováni hned v přísaze: „*Jsem si vědom, že v případě porušení mé přísahy, se sám odsuzuji k smrti.*“¹⁸⁰ Návrh na udělení trestů podával „vůdce“ Roman S. a vedoucí BSS Jiří M. Vykonávat je mohl pouze „vůdce“.¹⁸¹

Přes malý počet členů byla byrokracie „strany“ poměrně rozsáhlá. Roman S. vedl evidenci všech členů, která obsahovala jejich životopisy, poznámky o činnosti ve „straně“, chování a smýšlení. Dále měl Roman S. k dispozici knihu pořádkové služby NSU, kam se ukládaly přípravy na schůze i zápisy z nich dělané. Vedle nich si Roman S. vedl ještě svou vlastní knihu poznámek o jednotlivých schůzích. Dále Roman S. sepisoval novou ústavu, každé své rozhodnutí vydával písemně s názvem *Rozkaz vůdce NSU*. Dohromady bylo aktérům při domovních prohlídkách zabaveno přes třicet „stranických“ dokumentů.¹⁸²

4.3 Ideologie a motivace

Ideologii NSU můžeme sledovat na dvou rovinách. První je rozbor ideových dokumentů „strany“ (*Manifest* a *Idea*), „vůdcových“ rozkazů, referátů a „stranických“ diskuzí. Tedy oficiální ideologie „strany“. Druhou rovinou je vnímání ideologie samotnými aktéry, o kterém vypovídali při výsleších, a jejich motivace a osobnostní profily.

Prvotním motivem k založení „strany“ byl negativní postoj k Romům. Již na první schůzce se aktéři shodli, že nemají rádi Romy a že by se s nimi mělo „něco dělat.“ Protože komunisté se za svou dosavadní vládu, dle názoru aktérů, nebyli schopni s Romy „vypořádat“, není možné se na ně spoléhat. Na této první schůzi se aktéři dohodli, že založí

¹⁷⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 212.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 215.

¹⁷⁹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 459.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 682.

¹⁸¹ Tamtéž, str. 712.

¹⁸² Tamtéž, str. 680 – 712.

partu, která se bude zabývat bojem s Romy. Na příští schůzi „vůdce“ přinesl dva ideologické dokumenty: *Manifest aus der NSU a Ideu strany*.¹⁸³ Ostatní proti obsahu dokumentů neměli námitky.

V *Ideji* se mluví o třech etapách obrození, ke kterému musí dojít.

V první etapě mělo dojít k vybudování silné „strany“ v čele s „vůdcem“. „*První ze základních odstavců naší Ideji nám přikazuje sjednotit se v jednotné, silné straně NSU, být věrni vůdci.*“¹⁸⁴ „Strana“ měla vybudovat pevnou strukturu a „vůdce“ vyžadoval tvrdou disciplínu. To „vůdce“ oznámil referátem s názvem *Vážení soukmenovci: „...nejsme žádná neorganizovaná smečka, ale politická strana se svou Ideou.*“¹⁸⁵ O disciplínu se „strana“ opravdu snažila i v praxi. Jak bylo již napsáno v první podkapitole, schůze probíhaly ve velmi vážném duchu, aktéři si museli vykat, nikdo nesměl promluvit bez svolení „vůdce“, i pouhý úsměv mohl vyvolat trest. Z nepřítomnosti na schůzi se museli aktéři předem omluvit a po zapojení se Jiřího M. do „strany“ byla absence omluvitelná dokonce pouze potvrzením o návštěvě u lékaře či o přesčas v práci.¹⁸⁶ Disciplína měla sloužit nejen k akceschopnosti „strany“, ale také k bezpečnosti. Ta měla být v první etapě přísně dodržována. V průběhu existence „strany“ zpříšňovali Roman S. a Jiří M. bezpečnostní opatření, která vyvrcholila zákazem setkávání se na veřejnosti a konzumace většího množství alkoholu, aby se v opilosti nikdo ze „strany“ neprořekl. Roman S. dokonce vypracoval dokument, jak být opatrný při styku s dívkami.¹⁸⁷ Členi, kteří do „strany“ vstoupili již v první fázi, měli v budoucí vládě zastávat nejdůležitější posty a vlastnit největší podniky.¹⁸⁸ Součástí první etapy bylo také získávání nových členů podle systému, který byl popsán v podkapitole 4.2 Skladba a fungování skupiny.

Druhá etapa měla být bojem za „čistotu“ národa. „...*postavit se po boku vůdce k promyšlenému, tvrdému a krutému boji za národní čistotu a nacionální přesvědčení. Nesmlouvavě odstraňovat všechny odlišné a cizí národnosti i jejich generační mutace na celém území naší republiky.*“¹⁸⁹ Největším nepřítelem byli Romové. Postoj, jaký k nim NSU zastávala, se měnil. Původní vize aktérů byla inspirována západoněmeckými neonacistickými skupinami. Informace o nich získali Roman S. s Jiřím M. skrze své příbuzenské kontakty. Skupina měla tedy vyvolávat pouliční konflikty a získat si tak

¹⁸³ Tamtéž, str. 698.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 698.

¹⁸⁵ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 180.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 344.

¹⁸⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 619.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 619.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 699.

„respekt“ v ulicích. Zpočátku také chlapci přemítali o organizovaném vyhlazení, myšlenku však brzy opustili a shodli se na segregačním řešení, jak je popsáno výše. Tedy vyhradit Romům ohraničený prostor a do města je pouštět pouze z pracovních či nákupních důvodů. V NSU došli ke shodě, že konflikty s Romy vyvolávat nebudou. Protože se nacházeli teprve v první etapě (tedy budování silné „strany“), měla „strana“ prozatím plnit pouze funkci defenzivní a reaktivní (tedy na Romy zaútočí pouze ve chvíli, kdy budou sami napadeni.) Boj s Romy měli za vedení NSU vykonávat jiní, vedení ho mělo pouze organizovat.¹⁹⁰ Nepřítelem „strany“ a „národa“ měli být však všichni lidé jiné než české národnosti s jedinou výjimkou, Němci.¹⁹¹ To se dá vysvětlit dvěma způsoby. Za prvé to potvrzuje příklon NSU k německému nacismu. Za druhé, část aktérů měla německé příbuzné.

V třetí etapě mělo dojít k odstranění Komunistické strany a převzetí moci. *„Náš stát může být opravdově svobodným pod vedením strany NSU a tehdy, jestliže bude schopen vytvořit samostatnou vojenskou sílu schopnou odolávat jakémukoliv interventu ze zahraničí. Tuto myšlenku však nedokázala nynější vláda našeho státu realizovat ani za celých 40 let od doby druhé světové války. Komunistická strana tak prokázala totální neschopnost vést národ k naplnění jeho tužeb, potřeb a uspokojení ze šťastného, bezstarostného života. Proto bude v konečném stadiu boje požadovat strana NSU odstoupení této vlády a její odsouzení podle směrnic tribunálu NSU.“*¹⁹² Ve chvíli, kdy by „strana“ byla dostatečně silná, mělo dojít k převzetí moci. Jak ale „vůdce“ několikrát opakoval, nemělo dojít k násilnému převratu, ale k zisku moci legální cestou. Ziskem masy pro svou *Ideu* a vítězstvím u voleb. *„Převzetí moci jsem si představoval jako proces dlouhodobý, jehož podstatou by bylo postupné získávání politických pozic v parlamentu, zastupitelských sborech, a postupné získávání vyšších politických míst a pozic... byla by tato strana státem povolena, tedy její činnost a jejich program.“*¹⁹³ Jinde Roman S. dodává: *„Program měl být uplatňován politickým bojem. To znamená, že jako rovnocenní partneři KSČ bychom měli program... za který by se musela postavit masa lidu. Jedině tak by se strana mohla stát legální. Je mi také jasné to, že pokud by KSČ mohla nabídnout v národnostní otázce dokonalejší program, museli bychom odstoupit.“*¹⁹⁴ Tato strategie zisku moci plně koresponduje se strategií NSDAP ve třicátých letech: Nejdříve musí

¹⁹⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 68.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 292.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 207.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 185.

„strana“ vyhrát volby, pak teprve z oficiálních struktur vytvořit mocenský monopol – diktaturu.¹⁹⁵ Komunistům měla dát po převzetí moci šanci osvojit si novou *Ideu NSU*. Ti, kteří by tak neučinili, měli být deportováni ze země nebo popraveni.¹⁹⁶ Významnější komunisté by slovy Romana S. „šli rovnou ke zdi“. Dále měl být vybudován silný nacionalistický stát pouze pro občany české národnosti. (Paradoxně, většina aktérů nebyla plně českého původu, jak to u podobných vizí bývá). Z hospodářského hlediska měl být po převzetí moci částečně zachován socialismus, ale s prvky kapitalismu. Měla být povolena malovýroba a malí vlastníci výrobních prostředků, velkovýroba však měla zůstat ve státních rukou. Podniky měli spravovat nejvýznamnější představitelé „strany“.¹⁹⁷

Důležitou součástí ideologie NSU byl kult „vůdce“. Ten byl institucionálně zakotven v *Manifestu*, v *Ideji*, i v textu přísahy. „Strana“ měla být také čistě maskulinní záležitost. Ženám neměl být do „strany“ povolen přístup (přinejmenším v první etapě).¹⁹⁸

Podívejme se nyní na jednotlivé aktéry, jejich vlastní recepci, motivace, představy a psychologické profily. „Vůdce“ Roman S. byl hlavním motorem skupiny. Část dětství strávil se svým nevlastním otcem, se kterým neměl dobrý vztah. Ten mu často vyčítal, že není jeho vlastním synem. Také byl často svědkem konfliktů mezi matkou a nevlastním otcem, které někdy končily i fyzickým násilím. I z tohoto důvodu část dětství strávil s tetou v německém prostředí. Roman S. byl nadprůměrně inteligentní. V inteligenčním testu (hamburská revize Wechslerovy inteligenční stupnice pro dospělé) mu vyšlo 130 bodů IQ. Z důvodu konfliktů s otčímem v dětství měl zvýšenou potřebu bezpečí a pocitu jistoty. Měl pozitivní vztah k nadřízeným autoritám (pokud cítil, že ho něčím převyšují) a také touhu manipulovat lidmi a vyžadovat si respekt. Z osobnostních testů nevyplývalo, že by měl sklony k fyzickému násilí. Mezi jeho největší koníčky patřilo kreslení a grafika.¹⁹⁹

Z jeho výpovědí a psychologických posudků vyplývá, že jeho hlavní motivací měla být existence samotné skupiny, ve které by měl moc a sám v ní hrál dominantní roli. „*Myšlenky, které jsem zakotvil do Manifestu, mi měly umožnit ovládat skupinu lidí a mít nad nimi moc, ale jinak osobně jsem těmto bodům nijak nevěřil, že by se mohly uskutečnit nebo v budoucnu realizovat.*“²⁰⁰ Přestože odmítá, že by ve skutečnosti inklinoval k nacismu, minimálně obdiv k některým složkám nacismu přiznává. „[Fascinoval mě]

¹⁹⁵ BULLOCK, Allan, *Hitler a Stalin, paralelní životopisy*, str. 303 – 339, Praha 2001.

¹⁹⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 228.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 208.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 17.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 87 – 110.

²⁰⁰ Tamtéž, str. 89.

*především důraz na disciplínu v NSDAP. Vždycky mě fascinoval německý pořádek.*²⁰¹ „*Asi 4 měsíce před jeho [Romanovým] odchodem jsme se začali bavit o válce, jejím průběhu a válečné politice Hitlera. Jako klad jsme hodnotili jeho sílu sjednotit lidi. Odsuzovali jsme jeho vyhlazování ostatních národů a jeho způsob vedení války, myslím, že jednal ukvapeně.*“²⁰² O jeho rasistických sklonech nemůže být pochyb. Vedle Romů měl odpor i k jiným etnikům. Kamarádi z vojny o něm říkali, že nemá rád Maďary, jeden člen NSU zas mluví o nenávisti k Polákům.²⁰³ Jiný hoch zas vypovídá: [Roman S.] *hovořil o tom, že Hitler to vzal hopem, že ale udělal dobře, že se pustil do židů a cikánů.*²⁰⁴

Roman S. byl ústeckými aktéry svorně vyobrazován jako charismatický člověk s velmi dobrým přednesem a přirozenou autoritou. „*Já si osobně myslím, že Roman S. nezískal ostatní ani tak Manifestem nebo Ideou ale spíše svými proslovy.*“²⁰⁵ „*Roman S. si získal kluky jakýmsi kouzlem osobnosti... navíc měl oproti nám na běžné otázky vyhraněný názor. Dokázal suverénně vystupovat, měl širší znalosti než ostatní, dokázal se dobře oblékat, vyznal se v módě, lze říci, že byl jakýmsi vzorem pro ostatní.*“²⁰⁶ Toho si byl Roman S. vědom a využíval to k budování NSU. Byl zvyklý, že mu ostatní neodporují a plní jeho vůli. I proto byl občas překvapen, pokud tak někdo neučinil, jak při vyšetřování vypovídá jeden z vojínů: „*Začal mi tam – tedy Roman S. – vyhrožovat, že mě dá před válečný soud NSU, že se neřídím jeho pokyny, že budu potrestán. Já jsem se s Romanem začal hádat, že mi nemá co poroučet, že mne jeho blbosti nezajímají, jestli si myslí, že na mne může rvát, když je desátník, tak je na velkém omylu. On na mne chvíli koukal, jako by se divil, že si dovoluji mu odporovat, pak zase začal něco křičet, rozčilovat se, ani mu nebylo pořádně rozumět, tak jsem ho poslal do prdele.*“²⁴

Jeho dívka Petra ho popisuje jako milého a citlivého chlapce, který ji měl opravdu rád. Dokazuje to například historkou, že když byla nešťastná z toho, že nemůže sehnat žádné pěkné boty, tak jí slíbil, že kdyby byl u moci, mohla by si dovolit jakékoliv boty.²⁰⁷ U výslechu tvrdila, že sice o fašistické činnosti nic nevěděla, jak bude však níže ukázáno, určitou znalost o existenci „strany“ měla.

Romanův vztah k násilí byl dvojznačný. Jemu samotnému bylo násilí nepříjemné a měl z něj strach. Na druhou stranu jeho rétorika násilím překypuje. Jeho oblíbená fráze

²⁰¹ Tamtéž, str. 91.

²⁰² Tamtéž, str. 240.

²⁰³ Tamtéž str. 297.

²⁰⁴ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 477.

²⁰⁵ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 324.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 323.

²⁰⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 479 – 482.

byla: „*postavit někoho ke zdi*“.²⁰⁸ Sám přiznává, že budoucí násilné aktivity by nevykonával on, ale jeho podřízení. „*Roman S. o sobě říká, že nemá rád krev... on by vlastně, jak mi bylo vysvětleno, žádné likvidace osobně neprováděl, jen by podepisoval rozkazy a rozsudky.*“²⁰⁹

„Vůdce“ Roman S. se snažil vybudovat vlastní kult osobnosti. Neustále zdůrazňoval naprostou podřízenost „vůdci“. Tvrdil, že má modrou krev. S Jiřím M. si občas vymýšleli historky, aby si u hochů zlepšili renomé. Z výpovědi ostatních hochů je vidět, že se mu to dařilo. Pro Romana S. měla tedy existence skupiny význam převážně z důvodu pocitu bezpečí a touhy ovládat druhé lidi.²¹⁰

Je u něj nutné zmínit ještě jednu záležitost. Během vojenské služby, kde sloužil jako zdravotník, odcizil přes třicet kusů efedrinu a několik injekčních stříkaček. Sám cítil, dle výpovědi ostatních aktérů, k drogám odpor, pravděpodobně chtěl na prodeji efedrinu pouze něco vydělat.²¹¹ Vyšetřovatelé se však touto záležitostí téměř nezabývali.

Jiří M. byl přes svou neúčast při zakládání ústecké NSU druhým nejdůležitějším aktérem „strany“. Jeho hlavním úkolem bylo udržovat disciplínu a starat se o neprozrazení činnosti. Stejně jako Roman S. (a většina členů „strany“) pocházel i on z neúplné rodiny. Do jedenácti let byl vychováván pouze matkou. Jeho matka byla německého původu, jeho sestra v dětství emigrovala za příbuznými z matčiny strany do NSR a již se nevrátila.²¹²

Jiří M. byl mírně nadprůměrně inteligentní (dle Wechselovy škály inteligence IQ 108.) Z psychologických posudků vyplývá, že Jiří M. měl spíše labilní osobnost se sklonem k impulsivnímu odreagování městnaných afektů (výbuchy vzteku). Cítil také silnou potřebu po uznání, bezpečí, lásce. Tu, dle posudku psychologů, nalézal právě v hierarchizované skupině.²¹³ Snil o poklidném životě, jak je uvedeno v jeho odpovědi na otázku psychologa, jaké má tři hlavní přání: „*1) Chtěl bych se očistit od toho, do čeho jsem se namočil, mít za sebou vězení a všechny ty problémy i se zařazením do společnosti. 2) Chtěl bych se osamostatnit, 3) vést život bez problémů, bez trablů apod.*“²¹⁴

Stejně jako Roman S. před chlapci veřejně přiznával dílčí uznání Adolfu Hitlerovi a NSDAP. Byl také fascinován a inspirován západoněmeckými neonacisty, o kterých se dozvěděl během svého pobytu v SRN. Kontakt se „západem“ potvrzuje i zpráva o pověsti

²⁰⁸ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 312.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 345.

²¹⁰ Tamtéž, str. 174.

²¹¹ Tamtéž, str. 415.

²¹² Tamtéž, str. 66 – 86.

²¹³ Tamtéž, str. 66 – 86.

²¹⁴ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 81.

v okolí bydliště.²¹⁵ Jiřího důraz na disciplínu a poslušnost byl tedy formován především touhou po bezpečí a jistotě, ale mohl být také tvořen faktem, že byl v minulosti již vyslýchán příslušníky SNB, kvůli své návštěvě západního Německu. Měl tedy s represivními orgány již jistou zkušenost. Při svém pobytu na vojně se však příliš bezpečně nechoval. „*O Jiřím M. se na vojně mezi klukama říkalo, že je „nácek“, protože otevřeně zdravil pokrčenou zdviženou pravicí.*“²¹⁶

Jiřího dívka Stanislava ho popisuje jako starostlivého a hodného partnera. Plánovali spolu dokonce svatbu, jakmile bude plnoletá. U výsledku vypovídala, že o jeho skupině kamarádů sice věděla a také se s nimi ve volném čase scházela, ve výpovědích však zdůrazňovala, že netušila o fašistické povaze skupiny. Stanislava o sobě mluvila jako o přesvědčené komunistce, rodiče měla ve Straně a sama vstup do Strany plánovala. S Jiřím M. trávili většinu volného času, ale o politice se nejspíš příliš nebavili. „*Nějaké politické názory nebo myšlenky přede mnou Jirka ani další kluci neprojevovali, jen vím, že Jirka ani ostatní kluci neměli rádi cikány, Vietnamce, Kubánce apod. Často si stěžoval, že se tu jen flákají.*“²¹⁷ Když se výjimečně spolu o politice bavili, pravděpodobně docházelo ke konfliktům: „*...jednou přišla řeč na to, že moji rodiče jsou členy KSČ, Jiří M. se tvářil tak, jako že mu to vadí, ale říkal, že se s tím nedá nic dělat. Já jsem na něj vyjela, jak to myslí a on říkal, že nic, že já za to nemůžu, že dneska se takoví lidé mají dobře. Říkal v té souvislosti, že se to jednou změní... Porovnával pak, jak žil on s matkou, a jak třeba žijeme my a zkresleně si to vykládal tak, že se měli hůře proto, že jeho matka není ve Straně.*“²¹⁸ Z pozdějších výpovědí vyplynulo, že dívka Jiřího M. měla o celé záležitosti daleko více informací. Minimálně věděla, že Jiří M. má opravdu fašistickou „stranu“.

Ve vztahu obou dominantních aktérů někdy docházelo k pnutí. Jednomu ze členů „strany“ se Jiří M. svěřil, že „*již s některými věcmi zajíždí Roman S. dost hluboko, např. se zápisy a rozebíráním problémů, že si připadá jako král.*“²¹⁹ Přesto byli s Romanem S. ve většině záležitostí zajedno.

Přestože svou aktivitu v NSU Jiří M. vysvětluje mladistvou hloupostí a touhou po zakázaném dobrodružství: „*...Manifest strany bylo slovíčkaření, vybočení z normálu, byla to hra... zakázané přitahuje a budí to libé pocity... člověk si připadá, že není nulou mezi*

²¹⁵ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 535.

²¹⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 338.

²¹⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 466.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 365.

*tou kolekcí městskou... logicky to nedovedu vysvětlit.*²²⁰ Přiznává, že celá záležitost pro něj byla myšlena vážně, jak udává v poslední otázce svého výsledku, která zní: „Co byste uvedl na svoji obhajobu:“ „...v žádném případě netvrdím, že svého jednání lituji²²¹, neboť by to znělo jako výsměch, když z dosavadního vyšetřování musí být jednoznačně zřejmé, že jsem svou činnost dělal dobrovolně a hlavně iniciativně. Svůj podíl viny jsem se v průběhu vyšetřování snažil zmírnit alespoň tím, že jsem vypovídal podle pravdy a nic jsem nezamlčel.“²²²

Oba chlapci, Roman S. i Jiří M., byli tedy hlavními aktéry „strany“. Oba byli iniciátoři i „ideologové“. Jejich motivace (jak udávali oni i posudky psychologů) pramenila z touhy po silném kolektivu, kde by mohli uplatňovat svou autoritu a zároveň z ní čerpat pocit bezpečí. U obou je však zřejmý silný odpor k Romům, příslušníkům jiných národností a také do jisté míry fascinace nacistickým Německem a násilím.

Dalším aktérem byl dvaadvacetiletý autolakýrník Pavel B. Jeho rozbor je zajímavý z důvodu pozice, kterou zastával. Stejně jako Jiří M. se do činnosti zapojil v průběhu budování „strany“, nebyl však na žádné ze schůzí kvůli své funkci tajného člena bezpečnostních sborů. O jeho aktivitě tedy ostatní aktéři s výjimkou Romana S. a Jiřího M. nevěděli a on zase neznal přesný průběh schůzí a neměl příliš ucelenou představu o významu a činnosti „strany“. Tudiž byly jeho výpovědi o „straně“ značně odlišné.

Pavel B. také pocházel z rozvedené rodiny a také neměl pouze české předky (jeho otec se jmenoval Arno), po rozvodu rodičů žil se svým otcem, jeho přítelkyní a dvěma nevlastními sourozenci. V patnácti letech byl vyšetřován za krádeže kompotů z cizích sklepů.²²³ Jeho výslech ohledně NSU musel být prováděn několikrát, protože, jak sám přiznal, v prvním výsledku se rozhodl popřít, že by jakýmkoliv způsobem participoval na aktivitě „strany“. Po návratu z prvního vyšetřování se však se vším svěřil svému sousedovi, příslušníku Veřejné bezpečnosti. Ten ho přesvědčil, aby u příštího výsledku řekl vše, co ví, protože Bezpečnost stejně již bude mít všechny informace a jemu by to mohlo uškodit.²²⁴ I z tohoto důvodu při dalších výsleších vše popisuje velmi podrobně a zachází do detailů. Například: „Takže jsem mu vzkaz předal, on seděl u piva, já měl kávu.“²²⁵

²²⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 81.

²²¹ Lítost během vyšetřování přesto projevil.

²²² ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 275.

²²³ Tamtéž, 277 – 78.

²²⁴ Tamtéž, str. 337.

²²⁵ Tamtéž, str. 341.

Své představy o NSU, které byly značně odlišné od reality, čerpal především z rozhovorů s Jiřím M. Již při vymýšlení své přezdívky navrhoval převážně jména řidičů formule jedna. Jako svůj úkol si zas vybral roli řidiče, protože se domníval, že aktivity NSU budou podle vzoru mafie či teroristických skupin, tedy že se bude jezdit po ulicích a napadat nepřátele: „*Přišlo mi to spíš jako obdoba nějakých teroristických skupin na Západě, protože já si pod pojmem, který mi uváděl Jiří M., likvidace méněcenných lidí, představuji, že je to vlastně také teror a také trochu mi to připadalo jako detektivka.*“²²⁶

Jeho představy o organizaci měly chvílemi až groteskní charakter, a se míchaly s rozhovory s Jiřím M. o sci-fi filmech: „*Již od vojny jsem věděl od Jirky M., že organizace má být ozbrojena, její členové, jak mi Jirka uváděl, měli již dokumentaci k výrobě pistolí, které ale neměli být na náboje, ale na jehličky, tedy náboj měl mít podobu jehly, jak k tomu uváděl, měla to být zbraň přesná na 50 metrů.*“²²⁷ „...*dokumentace měla být, jak již jsem uváděl, jednak roztríděna, zlikvidována stará, a to, co existuje, mělo být rozděleno a vždy samostatně rozděleno v bunkrech, speciálně pro tuto dokumentaci zhotovených a mělo být zajištěno dálkové zničení v případě ohrožení.*“²²⁸

Pavel B. byl svědkem zatčení Romana S. Po jeho odvezení Bezpečností se ujal své role člena BSS a odnesl z jeho bytu část dokumentů NSU a některé z nich (zvláště ty, ve kterých figurovalo jeho jméno nebo sám napsal) polil druhý den acetonem a spálil.²²⁹

U Pavla B. je vidět touha po dobrodružství, která ve spojitosti s jeho odporem k Romům dostala podobu činnosti v NSU.

Ostatní členi NSU byli mladší a jejich participace byla pasivnější. U všech čtyř zbylých aktérů se jasně projevoval obdiv k „vůdci“ Romanovi S. i Jiřímu M. Dynamika jejich vztahu k Romanovi S. a NSU se vyvíjela podobným způsobem: 1) Přátelské setkávání se starším chlapcem, se kterým mohli řešit „chlapecká témata.“ 2) Konsenzus v odporu k Romům, 3) překvapení z politizace jejich party, 4) vnější osvojení idejí NSU a osvojení si předepsaného jednání.

- 1) V první fázi docházelo k osobnímu sbližování mezi aktéry a Romanem S. Aktéři uvádí, že je Roman S. oslovil, že byl milý, hodný, mohli s ní řešit osobní otázky a také byli nadšeni, že můžou užívat jeho byt.²³⁰

²²⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 338.

²²⁷ Tamtéž, str. 343.

²²⁸ Tamtéž, str. 345.

²²⁹ Tamtéž, str. 341.

²³⁰ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 432.

- 2) V průběhu první a druhé schůzky se aktéři bavili o vztahu k Romům a došli ke shodě v negativním vztahu k nim. „*V podstatě jsme se všichni vyjadřovali v tom směru, že nám jdou cikáni a hlavně jejich chování na nervy. Nikdo z nás se svým odmítavým názorem na cikány netajil.*“²³¹
- 3) Na další schůzi již Roman S. přišel s hotovým konceptem „strany“. Všichni zbylí aktéři byli z tak rychlého vývoje překvapení, nikdo však proti obsahu neprotestoval. „*Měl jsem představu, že se bude jednat o partu, která si bude pomáhat, budeme chodit na společné kulturní akce, pojedeme třeba společně na dovolenou... Netušil jsem však, že se to zvrtné tímto směrem.*“²³²
- 4) Následující 4 měsíce (mezi založením „strany“ a zatčením vůdčích aktérů) si zbylí aktéři osvojili formální jednání na schůzkách i jazyk „strany“. Poslušně chodili na schůze a jednali podle předepsaného vzorce. Zároveň se u výsledku omlouvali tím, že sice navenek jednali se vši vážností, vnitřně však s NSU nesouhlasili. „*Když jsem si tu IDEU četl, navenek, stejně jako ostatní, jsem se tvářil vážně, ale vnitřně jsem se tomu smál.*“²³³ Zároveň však přiznávali, že je Romanova osobnost oslovila. Obdivovali jeho vnější víru v myšlenky a v plány, které na schůzích projednávali. „*Tento jeho vliv na mne a myslím, že i na ostatní se pak s každou naší schůzí prohluboval. To co nařídil, jsme pak vlastně bez námitek plnili, jako něco, co musíme dělat.*“²³⁴ Dalším faktorem, o kterém aktéři mluví, byl strach. Ten byl umocněn systémem trestů, který vrcholil smrtí. „*Když jsem viděl, že Roman S. myslí vše vážně, dostal jsem strach a nevěděl jsem, co mám vlastně dělat.*“²³⁵ Přesto jejich jednání nebylo zcela pasivní. Všichni se snažili prodávat zcizené maskáče a všichni sháněli další členy. „*Také v této souvislosti jsem se dozvěděl, že ho Jirka přemlouval ke vstupu do jejich fašistické organizace... potom mi říkali, že jim sliboval různé výhody, postavení, že se budou mít dobře, až se tady u nás změní režim.*“²³⁶ Při jiném setkání členi NSU Jiří H. a Martin F. zpovídali dva potencionální zájemce o vstup. Ptali se jich na názory na nacismus, na jejich vztah k státnímu socialismu. Také jím

²³¹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 308.

²³² Tamtéž, str. 328.

²³³ Tamtéž, str. 400.

²³⁴ Tamtéž, str. 401.

²³⁵ Tamtéž str. 328.

²³⁶ Tamtéž, str. 374.

důsledně vyhrožovali, že pokud o NSU někomu něco řeknou, „skončí s kudlou v zádech“.²³⁷

U řadových členů se také projevoval silně konfúzní obraz nacionálního socialismu. *Vyprávěl nám [Roman S.] nějaký příběh pod názvem noc dlouhých nožů, jehož podstatou bylo, že Hitler zabil mnoho lidí, než se dostal k moci.*²³⁸

Faktor, který spojoval motivace všech členů, byl negativní vztah k Romům. Jinak byly motivace aktérů různorodé. Od fascinace násilím a disciplínou NSDAP, přes pocity bezpečí a uznání až k touze po dobrodružství a pocitu výjimečnosti. Identifikace s fašismem a nacismem měla u aktérů velmi přesvědčivou podobu.

4.4 Průběh vyšetřování

I v případě NSU bylo vyšetřování vedeno intenzivně a velmi podrobně. Roman S. byl v průběhu května a června dohromady 1986 vyslýchán desetkrát, Jiří M. sedmkrát. Oba během vyšetřování trávili čas ve vazbě. Zbylí aktéři byli původně vedeni jako svědci, na konci června však byli za podporu a propagaci fašismu a za podílnictví na rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví stíháni i oni.²³⁹ Jejich vyšetřování však probíhalo na svobodě. Hned druhý den po zadržení došlo k bytovým prohlídkám obou dvou dominantních aktérů.²⁴⁰ Krom samotných aktérů byli vyslechnuti také příslušníci rodin, každý, koho se pokusili získat pro členství ve „straně“, všichni, kdo měli něco společného s krádeží kalhot (od vojína, který měl kalhoty na starosti až po všechny potencionální kupce) či prodejem dýky s hákovými kříži, dále byly vyslechnuty přítelkyně aktérů a řada vojáků, kteří sloužili ve stejný čas v Kostelci nad Labem. Všichni vyšetřovaní aktéři prošli detailním psychologickým a Roman S. dokonce i psychiatrickým vyšetřením. Také bylo například provedeno šetření o pravdivosti jednoho Romanova tvrzení, že jeho rodině komunisté zabavili majetek (s negativním závěrem).²⁴¹ O všech aktérech byla vypracována zpráva o pověsti v okolí bydliště, pracovní posudky ze zaměstnání, posudky ze škol, o Jiřím M., Romanovi S. a Pavlovi B. pak i služebně politická charakteristika z vojenské služby.

²³⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 451.

²³⁸ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 352.

²³⁹ Tamtéž, str. 4 - 10.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 25 – 26.

²⁴¹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 526.

Rozsudek byl vynesena 19. srpna 1986, tři měsíce po začátku vyšetřování. Všichni aktéři byli vinni za podporu a propagaci fašismu a podobného hnutí (§260). Jiří M. také za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (§132), ostatní také vinni podílnictvím ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví (§134). Roman S. byl odsouzen nepodmíněným trestem na tři roky odnětí svobody, Jiří M. nepodmíněně na třicet měsíců. Výkon trestu si měli oba odpykat v 1. nápravně výchovné skupině, tedy v té nejmírnější, která byla určena pro lehčí zločiny a pro prvotrestance.²⁴² Oběma byla také zakázána činnost spočívající v organizátorské a výchovné práci s mládeží na pět let. Jiří H. byl odsouzen na deset měsíců odnětí svobody nepodmíněně také v první nápravně výchovné skupině. Ostatní aktéři dostali podmíněné tresty odnětí svobody na 10 až 18 měsíců.²⁴³

S výsledkem však nebyli spokojeni Roman S. Jiří M., Jiří H., matka Jiřího H. a okresní prokurátor Ústí nad Labem. Všech pět aktérů se tedy odvolalo.²⁴⁴ Pro Romana S. a Jiřího M. druhé rozhodnutí dopadlo hůře než první. Romana S. byl odsouzen na čtyři roky nepodmíněně, Jiří M. na tři roky a šest měsíců. Jiří H. nakonec nepodmíněnému trestu unikl a odvolací řízení, které proběhlo 30. září 1986, mu přiznalo trest odnětí svobody na deset měsíců podmíněně. Proti tomuto verdiktu již nebyla možnost odvolání.²⁴⁵

Po obsahové stránce se vyšetřování NSU značně liší od vyšetřování FATRY. V případě NSU totiž nemohlo být od začátku pochyb, že šlo o jednání naplňující skutkovou podstatu podpory a propagace fašismu a rozkrádání socialistického majetku. To vyplývá i ze způsobu výpovědí Romana S. a Jiřího M., ze kterých je zřejmé, že oba od začátku počítají s trestem, jak říká například Jiří M. již den po zatčení: „*Mám za to, že jsem důvodně stíhán pro uvedený trestní čin, jsem si toho vědom a chtěl bych udělat vše pro svou nápravu.*“²⁴⁶ I pro vyšetřovatele bylo tedy od začátku jasné, že Jiří M. i Roman S. podstatu paragrafů určitě naplňují, zajímala je tedy převážně jiná témata: 1) Role Jiřího M. při zakládání NSU (vzhledem k jeho nepřítomnosti), tedy zda byl i on vůdčí a iniciativní aktér či zda patřil mezi ostatní aktéry, kteří byli částečně bráni jako oběti Romanovy indoktrinace, 2) přičetnost aktérů, tedy jestli byli duševně zdraví a byly schopni pochopit význam svého jednání. I to byl jeden z důvodů, proč byly vypracovány psychologické a

²⁴² KÝR, Aleš, Historie vězeňství, internetové stránky Vězeňské služby České republiky:

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi> - 23. 7. 2014.

²⁴³ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 779.

²⁴⁴ Tamtéž, str. 802.

²⁴⁵ Tamtéž, str. 815.

²⁴⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 17.

psychiatrické posudky. 3) Jakou roli hráli zbylí aktéři, jestli jednali iniciativně, tedy jestli se jednalo o viníky či spíše oběti.

Způsob vyjednávání (tedy „strategie“ výpovědí) Romana S. byl založen na pokusu o zmírnění jeho víry ve fašismus a zdůrazňování jeho hlavní motivace – vytvoření silné skupiny, kterou bude moct ovládat a bude se v ní cítit bezpečně. Snažil se tedy o co největší upřímnost u výsledku a na rozdíl od zbylých aktérů (vyjma Jiřího M.) jeho výpovědi byly konzistentní a nebylo potřeba opravných výsledků. Ostatní v průběhu vyšetřování přiznávali postupně nové skutečnosti, které se pokoušeli v předchozích výpovědích zamlčet.

Obhájce Jiřího M se snažil zmírnit trest na základě dvou bodů. Zaprvé, Jiří M. byl v době zakládání ústecké NSU na vojenském cvičení, tudíž ani nemohl být spoluzakladatelem a dominantním aktérem. Tato námitka byla shledána jako neopodstatněná z důvodu spoluzaložení NSU na povinném vojenském cvičení a z důvodu, že byl Jiří M. Romanem S. o vývoji vzniku NSU pravidelně dopisově informován.²⁴⁷ Zadruhé se obhájce pokusil zmírnit vinu Jiřího M. jeho nepřičetností, kvůli které tak lehce podlehl vlivu Romana S. I to bylo na základě psychologických a psychiatrických vyšetření vyvráceno.²⁴⁸

Zbylí aktéři kladli důraz především na to, že ve skutečnosti v myšlenky „strany“ nevěřili, ale že víru pouze navenek předstírali. Snažili se tak pasovat do role ovládnutých obětí Romana S. a Jiří M. Jistě zajímavou skutečností je, že ani jeden z aktérů (včetně většiny svědků) ani náznakem nepopírali svůj negativní vztah k Romům. Dokonce i ti, kteří byli ke vstupu do NSU lákáni, přiznávali, že vypracovaný program proti Romům se jim líbil, ale že pouze nesouhlasili s antikomunistickým programem. Nejdále v tomto způsobu výpovědi zašel člen NSU Martin F.: *„Byla tam myšlenka [v Ideji], že NSU měla pokračovat v myšlenkách Hitlera o ovládnutí světa a vyhlazení méněcenných národů, tím že byli v první řadě myšleni cikáni atd. Tyto myšlenky se mi líbily, nemám rád cikány, ale z násilného převzetí moci ve státě jsem obavy měl, nemám rád násilí.“*²⁴⁹ Všichni aktéři se tedy snažili zdůrazňovat motivaci negativního vztahu k Romům nad cílem o převzetí moci a antikomunismem. Martin F. dokonce došel tak daleko, že si ani nevšiml jisté nelogičnosti v jeho výpovědi, v níž vyhlazení „méněcenných národů“ nepředstavovalo násilí, zatímco převzetí moci ano. Ani vyšetřovatelé se samotným nepřátelstvím k Romům příliš

²⁴⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 787.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 792.

²⁴⁹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 99.

nezabírali,²⁵⁰ jejich otázky směřovaly spíše ke snahám o založení opoziční fašistické skupiny, která si slibovala zisk moci.

Romanovi S. i Jiřímu M. při výměru trestu přitížilo, že byli organizátory trestného činu, a že jejich jednání mělo vliv na mladší aktéry. Z druhého důvodu byl k trestu přidán zákaz činnosti s mládeží (později zrušeno, viz níže). Oběma přilepšila dosavadní bezúhonnost, doznání i projevená lítost. Proto byl Romanovi S. v prvním soudním procesu udělen trest v polovině a Jiřímu M. v dolní polovině trestní sazby (jeden rok až pět let.) Roman S. i Jiří M. se odvolali a požadovali mírnější tresty. Roman S. odvolání zdůvodnil tím, že jejich jednání nemělo žádné negativní následky, a že činy, za které byl souzen, mohly být provedeny daleko nebezpečněji. Jiří M. argumentoval, že soud přecenil jeho roli ve skupině, on prý pouze nastoupil do rozjetého vlaku, celou záležitost bral jako hru, která se zvrhla rychleji, než si toho dokázal všimnout. Prokurátor svým odvoláním vyžadoval přísnější tresty, což zdůvodnil nebezpečností jejich jednání, které bylo dlouhodobé a vědomé. Odvolací soud dal zapravdu prokurátorovi a verdikt pro Romana S a Jiřího M. zpřísnil a přesunul do vyšší poloviny trestní sazby. Ve zdůvodnění rozhodnutí mimo jiné stálo: *„bylo prokázáno, že jednání všech obžalovaných bylo šířením a propagací šovinistických, nacionalistických, rasistických, teroristických, antihumanistických, antidemokratických apod. idejí... Mezi těmito mladistvými, ať již obžalovanými či nikoliv, byla tak z podnětu obžalovaných šířena a propagovaná ideologie odsouzená a odsuzovaná celým pokrokovým světem, bez ohledu na světonázorové rozdíly. ...[Roman S. a Jiří M.] je vychovávali k vědomí, že rozpory či konflikty ve společnosti nebo mezi jednotlivci, lze řešit pouze fyzickým násilím a dokonce fyzickou likvidací příslušníků jiného národa, rasy či politického přesvědčení.“*²⁵¹

Odvolací soud však také uznal, že trest o zákazu činnosti s mládeží může být vynesena pouze v případě, že se jedná o výchovatskou či organizační činnost, při které je učiněna smlouva. Protože se tak nestalo, byl jim tento trest zrušen.²⁵²

I v případě vyšetřování NSU byly dodržovány principy právního státu dle systému trestního zákoníku i trestního řádu státního socialismu. Všichni vyšetřovaní měli právo na obhájce, podepisovali pravdivost protokolů výpovědí, měli právo na odvolání, právo třetí osoby během vyšetřování atd. Pro odsouzení museli naplnit skutkovou podstatu paragrafů, z jakých byli obžalováni. Bylo přihlíženo na jejich věk, dosavadní bezúhonnost, psychický

²⁵⁰ Jeden z důvodů samozřejmě byl, že jejich nepřátelský vztah k Romům byl zřejmý.

²⁵¹ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 806

²⁵² ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 808.

stav a rodinné podmínky. I z těchto důvodů dostalo pět ze sedmi aktérů „pouze“ podmíněné tresty.²⁵³

4.5 Reakce

Vzhledem k tomu, že členi NSU nebyli z jedné sociální skupiny, ale jednalo se o lidi z různých prostředí, nemáme v tomto případě přístup k reakcím žádné ucelené instituce (jako bylo v případě FATRY gymnázium.) Aktéři byli také z větší části dospělí, tudíž nemáme k dispozici ani mnoho reakcí rodičů. Můžeme alespoň částečně sledovat, co se událo po zatčení Romana S. a Jiřího M.

Když příslušníci Bezpečnosti zastavili u domu Romana S., blížil se k domu autem také Pavel B. Když spatřil příslušníky bezpečnosti, zajel si nejdříve na benzínovou stanici doplnit benzín a následně se vrátil. Děti, hrající si před domem, mu prozradily, že příslušníci Bezpečnosti Romana S. odvezli. Po chvíli potkal přítelkyně Romana S. a Jiřího M. Společně se dohodli, že prohledají byt Jiřího M. a pokusí se zbavit co nejvíce důkazních materiálů. Při rozhovoru s matkou Romana S. byl Pavel B. velmi překvapen, kolik toho dívky věděly. „[Byl jsem překvapen], že *Stáňa s ní mluví, jako by nic, že ví o tom, že byl ve fašistické straně. Snažil jsem se jí naznačit, ať mlčí, ale ona mluvila dál... Mluvila o tom, že ho sebrali pro politické věci, že má být ve fašistickém odboji.*“²⁵⁴ Následně matka půjčila Pavlovi B. a dívkám klíče od kočárkárny, kde si měl Roman S. schovávat své věci, a šla hlídat k poštovním schránkám, aby mohli v bezpečí najít co nejvíce důkazních materiálů. Pavel B. pak, co našel, tak schoval do auta a část z toho polil druhý den acetonem a zapálil. Den nato byla provedena bytová kontrola i u Pavla B. A ten jim po krátkém zapírání věci vydal.²⁵⁵

Ostatní členi NSU viděli v Pavlově vydání věcí zradu. „*Zbylí členové NSU spolu se Stáňou mě obvinili ze zrádovství, že jsem tašku vydal bezpečnosti a dokonce Petra, když jsme se nyní v sobotu 7. 6. náhodou potkali v autobuse, tak mi přímo řekla, že až se kluci vrátí a budou vědět, kdo to na ně „nabonzoval“, tak že ho zabijou. Myslel jsem si o tom své.*“²⁵⁶

Z výpovědi Milana M. se také zdá, že zbylí aktéři po zadržení Romana S. a Jiřího M. byli přesvědčeni, že jim příliš velké nebezpečí nehrozí. „*Jen na dokreslení uvádím, že*

²⁵³ Tamtéž, str. 779 – 801.

²⁵⁴ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 346.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 349.

²⁵⁶ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 347.

*před dnešním výsledkem, jsem čekal v Ústí n. L. na Bezpečnosti s Martinem F., Milanem M. a Jiřím a přitom jsem na nich nepozoroval nějaké vzrušení nebo strach. Po zadržení Romana S. a Jiřího M. za mnou dokonce chodili do obchodu a posmívali se mi, že se bojím.*²⁵⁷

Jak již bylo řečeno, reakce rodičů nebyly ve výpovědích příliš dobře zdokumentovány. Matka Jiřího M. například odmítla proti svému synu vypovídat (na což měla zákonné právo.) Uvolila se pouze ke krátkému rozhovoru. Při tom například uvedla, že o činnosti nic nevěděla, kdyby však něco našla, zničila by to, aby svému synu pomohla.²⁵⁸

Z reakcí pracovišť vyplývá pouze jedna zajímavá reakce. Pracoviště Martina F. - ZO ROH Domácí potřeby Ústí nad Labem – přijalo za něho záruku, aby mohl být potrestán pouze podmínkou pod dohledem pracoviště.²⁵⁹

²⁵⁷ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 1. část, str. 329.

²⁵⁸ ABS, fond V/ústí, sign. č. V 11763 – Ústí, vyšetřovací spis 2. část, str. 525.

²⁵⁹ Tamtéž, str 782.

5 Brněnská skupina Totenkopf: Otevření tématu

Rozbor skupiny Totenkopf, která vznikla v roce 1983 v Brně, by mohl být ze zkoumaných skupin nejzajímavější. Jejich aktivita se nejvíce podobala aktivitě neonacistů z porevolučního období. Bohužel, v případě Totenkopf se nepodařilo získat vyšetřovací spisy, z toho důvodu postrádá tato kapitola analytickou část. Poslouží pouze jako příklad další možné formy identifikace mládeže s fašismem či nacismem v pozdním socialismu. Budeme se muset spokojit pouze s příběhem skupiny bez hlubší analýzy ideologie, motivací, reakce okolí či obžaloby. Jako pramen mi posloužily pouze osobní svazky hlavních aktérů. Téma bylo také již dílčím způsobem popsáno v práci Pravicový extremismus a radikalismus politologem Miroslavem Marešem.²⁶⁰

V září roku 1983 se v parku u hradu Špilberk sešla patnáctičlenná skupina mladých lidí s cílem založit fašistickou organizaci.²⁶¹ Dominantní aktér Zoran přinesl na setkání několik lahví alkoholu, které přítomní aktéři během setkání zkonsumovali.²⁶² Zoran přítomným vysvětlil náplň a cíle organizace a skupina si zvolila název. Původní návrh, který byl velmi podobný názvu NSU – Svaz sudetské mládeže,²⁶³ byl nakonec přehlasován jiným návrhem – Totenkopf (česky umrlčí lebka). Totenkopf byl název jednoho z nejlépe vycvičených oddílů SS. Zoran dal ostatním přítomným vyplnit předpřipravené legitimace a rozdál ostatním německá jména. Sám se nechal zvolit vůdcem a dostal přezdívku Adolf Hitler. Jeho zástupcem byl zvolen Tomáš, dostal jméno Ervín Rommel a měl na starost ideologickou náplň skupiny.²⁶⁴ Během setkání se aktéři zdravili nacistickým pozdravem. Tím se občas zdravili i v brněnských ulicích za přítomnosti náhodných kolemjdoucích.²⁶⁵

Skupina se rozdělila na tři oddíly. První oddíl, vedení, tvořil „vůdce“ Zoran a další dva aktéři. Další, obranný oddíl měl dva členy (název inspirován nacistickým SS – Schutzstaffel) a konečně oddíl útočný (SA - Sturmabteilung), v jehož čele stál Radek s přezdívkou Reinhard Heydrich.²⁶⁶ Oddíl útočný byl složen z příslušníků punkového hnutí. Jak je popsáno v osobním svazku Radka: *„Na krku nosili ostnaté obojky pro psy, oděv nosili roztrhaný, díry na něm měli zašpendleny zavíracími špendlíky, na oděvu nosili*

²⁶⁰ MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v České republice*, Praha 2003.

²⁶¹ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428115 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁶² ABS, fond VR/BR, sign. č. 428104 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁶³ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428115 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428126 Brno, osobní svazek S-STB.

*různé přívěšky, řetízky, odznaky apod. Na kalhotách a sakách měli nastříkané spreji různé nápisy jako „sex pistols, punk rock, dead kennedys, exploited, pressure“ a pod.*²⁶⁷ Útočný oddíl měl vést ozbrojené potyčky. Radek údajně trval na tom, aby členi Totenkopf prozkoumali brněnské podzemí, kde by měly být ukryty staré německé zbraně, kterými se mohl oddíl vyzbrojit. Konkrétně Radek dostal typ od kamaráda, že pod fontánou na tehdejším náměstí Rudé armády (dnes Moravské náměstí) by se měl nacházet starý německý bunkr. Radek chtěl také vést kroniku organizace.²⁶⁸

Prvním cílem skupiny bylo násilně ovládnout okolí Špilberku a později Brno „zbavit“ Arabů a „veksláků“. Celkovou náplní skupiny měly být převážně násilné potyčky, zisk respektu v okolí, ale také shromažďování nacistické literatury a jiných nacistických artefaktů. První cíl se skupina vydala plnit hned po úvodním setkání. U hradu Špilberk aktéři vyprovokovali násilný střet se čtyřmi Slováky. Následně postupně fyzicky napadli další čtyři chlapce. U hotelu Internacionál také napadli staršího muže a sebrali mu noviny. Předem také naplánovali napadení hostů několika restauračních zařízení. Konkrétně v případě restaurace Favorit přišli ozbrojeni boxery a hlavy měli překryty punčochami. Tomuto střetu bylo zabráněno zásahem příslušníků Bezpečnosti.²⁶⁹ Konflikty probíhaly i v brněnských ulicích, např. na Náměstí Svobody napadl Zoran a Petr čtrnáctiletého kouřícího chlapce. Za nejzávadnější považovali příslušníci STB konflikt, při kterém šest členů Totenkopf napadlo svého vrstevníka a připravilo ho o plynový zapalovač a měsíční síťovou jízdenku. Některé oběti útoků Totenkopf byly při rvačkách označovány za „smradlavé židy“ a útočníci na ně křičeli německy.²⁷⁰ Vedle násilných konfliktů také člen Ivan, přezdívaný Dr. Mengele, čtyřikrát okradl dívku Zuzanu (dohromady byly ukradené předměty zhodnoceny na částku 4200 Kčs. Okradení dívky zdůvodnil před členy Totenkopf jejím židovským původem.²⁷¹ Detaily o okradené bohužel nejsou známy. Ivan také maloval spreji na různá místa hákové kříže (na dveře toalet v restauraci, na dětské hřiště, na telefonní budku...).²⁷²

Činnost Totenkopf začala být brzy předmětem vyšetřování Státní bezpečnosti a aktéři byli stíháni za podporu a propagaci fašismu, avšak pouze Zoran byl odsouzen

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428115 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁷⁰ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428126 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁷¹ ABS, fond VR/BR, sign. č. 428126 Brno, osobní svazek S-STB.

²⁷² ABS, fond VR/BR, sign. č. 428104 Brno, osobní svazek S-STB.

k nepodmíněnému trestu (čtrnáct měsíců odnětí svobody).²⁷³ Jako motivaci většina aktérů uvedla touhu po dobrodružství, pocitu síly ve skupině, snahu o vyniknutí před spolužáky, v případě vůdčích aktérů však také fascinaci nacistickým Německem.

Ústředním bodem činnosti byla násilná praxe, tedy aktivita, která se u předchozích dvou zkoumaných skupin objevuje spíše v symbolické rovině. Kult násilí je jednou ze základních součástí fašistické ideologie. Aktéři si identifikaci s fašismem mohli legitimizovat svou násilnou praxí. I v případě Totenkopf je zřejmý příklon právě k německému nacismu (a ne k jiným formám fašismu.) Zajímavá je jistě přítomnost příslušníků punkové subkultury. Subkulturní faktor se u zbylých dvou zkoumaných skupin vůbec nevyskytoval.

²⁷³ MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v České republice*, Praha 2003.

6 Závěr

Vraťme se nyní k původní otázce výzkumu: Existovalo v pozdně socialistickém Československu neonacistické hnutí? Lakonicky lze odpověď formulovat takto: neonacismus existoval, hnutí nikoliv. Desítky až stovky převážně mladých lidí si osvojily nacistickou či fašistickou rétoriku a artikulovaly tak svou nespokojenost. Žádné masovější hnutí však nevzniklo. Skupiny se navzájem nepropojily a žádné z nich se nepodařilo prosadit svůj slovník a představy k ovlivnění změny autoritativního diskurzu v době přestavby,²⁷⁴ natož při samotné revoluci. Své místo si ale neonacismus v devadesátých letech ve společnosti získal. Již brzy po listopadu 1989 vypukly v Severních Čechách protiromské nepokoje, došlo k prvním rasově motivovaným vraždám, vznikly strany se silně nacionalistickým a rasistickým programem, byly založeny desítky neonacistických organizací atd. Žádná z nich však neodkazovala na své předchůdce z osmdesátých let. Podíváme-li se na hlavní vzory členů a příznivců Dělnické strany sociální spravedlnosti z roku 2014, první místo zastává Tomáš Garrigue Masaryk, druhé Radola Gajda, třetí Václav Klobáček, čtvrté Karel Kryl, páté (pouze tři procenta) nacionální socialismus.²⁷⁵ Jména jako Totenkopf, National Sudeten Union a další zde nenajdeme. Žádná ze skupin z osmdesátých let identifikujících se s nacismem či fašismem nezískala své místo v paměti českého neonacismu. A už vůbec si tyto skupiny nezískaly místo ve vzpomínkách na protikomunistickou opozici.

Co tedy motivovalo aktéry před rokem 1989 k osvojení si nacistického či fašistického slovníku a praxe? Vzhledem k tomu, že se nejednalo o propojené hnutí, ale o izolované skupiny, mezi nimiž k žádnému kontaktu nedošlo, je potřeba si na otázku u každé skupiny odpovědět zvlášť. Zároveň z práce vyplývá, že se lišily i motivace jednotlivých členů v rámci jedné skupiny. Tento rozdíl je patrný zejména u dominantních aktérů a ostatních členů skupiny.

U FATRY dominoval v činnosti skupiny i v jednání samotných členů prvek recese. Aktéři během vyšetřování přiznali, že vše dělali převážně proto, aby získali respekt u svých spolužáků. Co však činilo fašistickou rétoriku natolik atraktivní, že si aktéři vybrali právě ji? Fašismus představoval v období státního socialismu silně tabuizované téma.

²⁷⁴ K tématu přestavby viz. PULLMANN, Michal, *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha 2011.

²⁷⁵ DLOUHÝ, Miloš, BREJCHOVÁ, Pavla, HÁKA, Antonín, *Dělnická strana sociální spravedlnosti, terénní výzkum krajně pravicové strany*, in: Rexter 1/2014, online: <http://www.rexter.cz/delnicka-strana-socialni-spravedlnosti-terenni-vyzkum-krajnepravicove-strany/2014/05/08/> - 10. 7. 2014, 15:17.

Zároveň státní socialismus legitimizoval svou existenci mimo jiné na „hrdinském antifašismu“ odbojových komunistických skupin během druhé světové války a fašismus tak představoval největšího nepřítele.²⁷⁶ Členi FATRY svorně vypovídali, že jejich skutečným nepřítelem byli učitelé, proti kterým verbálně artikulovali svou nespokojenost. Učitelé zároveň představovali producenty autoritativního diskurzu, jehož součástí byl zmíněný důraz na antifašismus. Svou nespokojenost tedy artikulovali identifikací s fašismem, který si osvojili na základě obrazu, jaký jim byl učiteli předložen. Atraktivita fašismu byla tedy podmíněna jeho zapovězením. Tím, že státní socialismus tabuizoval či demonizoval určitá témata a zároveň nenabízel možné alternativy k identifikaci, tak mohl paradoxně posilovat atraktivitu různých, ze svého pohledu nepřijatelných, forem chování či identifikací, jakými byl například fašismus.²⁷⁷

Pro interpretaci atraktivity fašismu v očích členů NSU musíme zmínit více faktorů a aktéry rozdělit do dvou skupin; na dominantní aktéry Romana S. a Jiřího M. a na zbylé členy. Dominantní aktéři na základě svého negativního vztahu k Romům a artikulované nespokojenosti s tím, že státní socialismus nepostupuje represivněji proti Romům, legitimizovali založení „fašistické strany“. Vedle toho také oba nezávisle na sobě přiznali atraktivitu pocitu moci, který jim byl umožněn osvojením autoritativní doktríny fašismu. S možností členství ve fašistické straně předstoupili před potenciální členy. I ti byli motivováni ke vstupu negativním vztahem k Romům. Vedle něj i touhou po dobrodružství, zdánlivou logikou Romanovi argumentace (fašismus jako prostředek v boji s Romy, komunismus – nedůsledný k Romům) a uspokojujícím pocitem ze členství ve skupině, identifikující se s něčím zakázaným (stejně jako u členů FATRY). Tyto benefity u nich tak převládly nad strachem z potenciálního trestu. Sdílený pocit civilizační nadřazenosti nad Romy byl v jejich okolí tak silný, že se ho ani jeden z aktérů nesnažil během vyšetřování omlouvat.

V případě Totenkopf se zdálo být nejatraktivnějším faktorem násilí. Protože kult násilí je jedním ze základních kořenů fašismu,²⁷⁸ osvojení fašistického slovníku tak mohlo legitimizovat i samotné násilí. Tedy zakázaná ideologie – fašismus mohla legitimizovat zakázané jednání – násilí.

²⁷⁶ FENEMORE, Mark, *Predatory males*, in: Sex, Thugs and Rock 'N' Roll, New York 2007.

²⁷⁷ YURCHAK, Alexei, *Everything Was Forever, Until It Was No More. The Last Soviet Generation*, Princeton 2005.

²⁷⁸ PAXTON, Robert, *Anatomie fašismu*, Praha 2007.

Třemi nejsilnějšími motivacemi tedy byly: Atraktivita zakázaného a tabuizovaného tématu, pevně zakotvený pocit civilizační nadřazenosti nad Romy a atraktivita násilí.

V závěru bych také rád zdůraznil způsob výpovědí, jaký si aktéři při vyšetřování zvolili. Během vyšetřování si vyšetřovaní i svědci vyjednávali svůj specifický zájem. Stíhaní se snažili docílit co nejmenšího trestu. K tomu bylo v první řadě zapotřebí, aby se jejich argumentace po formální stránce pohybovala v oficiálních ideologických hranicích nebo aby alespoň co nejméně z tohoto rámce vybočovala. Legitimizace fašismu či nacismu rozhodně nebyla jeho součástí. Proto bylo v první řadě zapotřebí zdůrazňovat, že se aktéři s fašismem neztotožňovali nebo identifikovali z důvodu, který by i v rámci „socialistického uvažování“ mohl být omluvitelný. Členi Fatry užívání fašistického slovníku omlouvali studentskou recesí. Josef N. omlouval své jednání tím, že se inspiroval představou politikou Gorbačova a pouze využil nabídky artikulovat svou kritiku dosud nezreformovaných složek státního socialismu před ostatními spolužáky. Paralelně se všichni omlouvali svou hloupostí a nevyspělostí. Členi NSU nemohli pochybovat, že jejich případ musí být považován za podporu a propagaci fašismu. Z toho důvodu velmi zdůrazňovali, že je k jednání nemotivovalo nepřátelstvím ke komunismu, nýbrž k Romům. Jak vyplývá snad z každé výpovědi aktérů i svědků, nepřátelský postoj k Romům byl minimálně v jejich prostředí sdílený postoj. Mohli tedy nabýt dojem, že i z pohledu vyšetřování by tato motivace mohla znamenat polehčující okolnost. Tedy, že nepřátelství k Romům neznamená zásadní problém, tj. nepřátelství ke komunismu. Vzhledem k tomu, že se vyšetřovatelé jejich postojem k Romům ve vyšetřování téměř nezabývali, mohl být tento dojem opodstatněný. Zajímavé je sledovat „strategii výpovědi“ u rodičů a učitelů. Rodiče zvolili takovou strategii výpovědi, ve které se snažili zdůraznit, že nejsou vinní jednáním svých synů, zároveň však vypovídali takovým způsobem, aby jejich synové dostali pokud možno co nejmenší tresty. Během výpovědi bylo nejprve důležité osvojit si autoritativní diskurz státního socialismu a použitím jeho formální struktury vyjednávat svůj zájem. I učitelé během vyšetřování přesvědčovali o své nevině. Z výpovědi části z nich ale bylo zřejmé, že se snažili stíhaným žákům pomoci

V závěru své práce bych rád zdůraznil, jakým způsobem probíhalo vyšetřování. V případě FATRY i NSU vyšetřovatelé postupovali velmi pečlivě. Byly předvedeny desítky svědků. Vyšetřovatelé vypracovali psychologické posudky, analyzovali písmo v důkazních textových materiálech, forenzní technici testovali zbraně. Každý obžalovaný si mohl určit advokáta, případně mu byl advokát přidělen. Během výslechu měla být

přítomna třetí osoba. Vypovídající kontroloval přesnost vyšetřovacího protokolu, v případě nepřesností mohl vyžádat změnu zápisu. Při obžalobě se přihlíželo na polehčující okolnosti, jakými byly věk, projevená lítost, dosavadní bezúhonnost atd. Proti každému rozhodnutí soudu, ať například proti rozhodnutí o překvalifikování obžaloby či proti samotnému rozsudku, se mohli vyšetřovaní nebo jejich rodinní příslušníci odvolat. Vyšetřovatelé zkoumali, jestli vykonaná činnost opravdu naplňovala skutkovou podstatu paragrafu, proti kterému se vyšetřovaní měli provinít. V případě FATRY dokonce došli k závěru, že jejich činnost nenaplníje skutkovou podstatu „podpora a propagace fašismu“, ale pouze paragrafu „pobuřování.“ To dokázala výpověď několika spolužáků, kteří své pobouření přiznávají. Mou tezí je, že během vyšetřování byly dodržovány principy právního státu, respektive bylo dodrženo procesní právo, dle trestního řádu a zákona státního socialismu a to jak po formální, tak po obsahové stránce.

Je také zajímavé sledovat výši trestů, které byly v osmdesátých letech udělovány lidem odsouzeným za podporu a propagaci fašismu. Přestože fašismus představoval pro státní socialismus největšího nepřítele, byly tresty poměrně nízké. Trest udělený vůdcům NSU byl nejvyšší ze všech skupin, o kterých referovaly výroční zprávy X. správy SNB. Členové FATRY byli odsouzeni k podmíněným trestům. Z Totenkopf byl odsouzen k nepodmíněnému trestu pouze jeden aktér. Ostatní skupiny (viz 2. kapitola) nejsou sice hlouběji prozkoumány, ale výše jejich trestu je známa. Většina trestů dosahovala výše jednoho až jednoho a půl roku a to „pouze“ podmíněně. Vysoký trest udělený dominantním aktérům NSU byl výjimečný.

Důležité je také zdůraznit rozhodující moment pro uznání viny obžalovaných aktérů. V případě FATRY to je chvíle, kdy aktéři začali fašistický a antikomunistický slovník používat před celou třídou. Subversivním se jejich jednání tedy stalo až ve chvíli, kdy se soukromé stalo veřejným, a slovník nabourával autoritativní diskurz státního socialismu. Jako největší prohřešek NSU, respektive jeho dominantních aktérů Romana S. a Jiřího M., byl spatřován negativní vliv, jakým působili na mladší členy. Další pohoršující okolností bylo šíření „ideje strany“ mezi ostatní mladé lidi. Tím negativně působili na socialistickou mládež. I z tohoto důvodu pouze oni dva dostali nepodmíněné tresty odnětí svobody, zatímco ostatní dostali „pouze“ tresty podmíněné.

Aktéři, ať již domněle či nedomněle, osvojením slovníku i praxe fašismu „testovali“ hranice toho, co je ve státním socialismu možné říci či udělat a svou činností

zkoušeli možnosti uplatnění fašistické ideologie v praxi. Zejména z reakcí okolí na případ roudnické FATRY je zřejmé, že fašismus pro společnost přijatelnou alternativou nebyl.

7 Seznam použitých pramenů a literatury:

7.1 Archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek:

ABS, X. správa SNB, inv. j. 343, vyhodnocení práce X. správy za rok 1980.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 344, vyhodnocení práce za rok 1981.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 346., vyhodnocení práce za rok 1982 a 1983.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 347 A, B., vyhodnocení práce za rok 1984.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 348., vyhodnocení práce za rok 1985.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 350., vyhodnocení práce za rok 1986.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 348., vyhodnocení práce za rok 1987

ABS, X. správa SNB, inv. j. 722, vyhodnocení práce za rok 1988.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 715, informace z 3. odboru, analýza problematiky boje bezpečnostních orgánů s projevy propagace fašismu a kultu násilí mezi mládeží, 1987.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 692., porada konaná dne 9. 6. 1988 k výslednosti opatření při odhalování nepřátelských projevů v oblasti kultury 2. odbor.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 721, Celostátní porada 3. oddělení X. správy – 1983.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 695, 1983 plán činnosti na rok 1983.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 335, 1986, plán 2. odboru X. správy na rok 1986.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 336, 1986, plán 3. odboru X na rok 1986.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 337, 1986, plán 4. odboru na rok 1986.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 692, porada konaná dne 9. 6. 1988 k výslednosti opatření při odhalování nepřátelských projevů v oblasti kultury 2. odbor.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 722, informace z 3. Odboru X. správy SNB, 1988.

ABS, X. správa SNB, inv. j. 573, problémy pravice a antikomunistických sil, 1985.

ABS, fond vyšetřovací spisy, sign. č. V 12323 – Ústí, 1986.

ABS, fond vyšetřovací spisy, sign. č. V 11763 – Ústí, 1986.

ABS, fond VR/BR, sign. č. 428126 Brno, osobní svazek S-STB, 1986.

ABS, fond VR/BR, sign. č. 428104 Brno, osobní svazek S-STB, 1986.

ABS, fond VR/BR, sign. č. 428115 Brno, osobní svazek S-STB, 1986.

7.2 Seznam literatury

- ARENDTOVÁ, Hannah, *O původu totalitarismu*, Praha 2013.
- BRZEZINSKI, Zbigniew K., *Ideology and power in Soviet politics*, New York 1962.
- BULLOCK, Allan, *Hitler a Stalin, paralelní životopisy*, str. 303 – 339, Praha 2001.
- DANIEL, Ondřej: *Násilí československé mládeže na konci státního socialismu* IN DANIEL, O., KAVKA, T. MACHEK, J., *Populární kultura v českém prostoru*, Praha 2013.
- DLOUHÝ, Miloš, BREJCHOVÁ, Pavla, HÁKA, Antonín, *Dělnická strana sociální spravedlnosti, terénní výzkum krajně pravicové strany*, in: Rexter 1/2014, online: <http://www.rexter.cz/delnicka-strana-socialni-spravedlnosti-terenni-vyzkum-krajnepravicove-strany/2014/05/08/> - 10. 7. 2014, 15:17.
- FENEMORE, Mark, *Predatory males*, in: *Sex, Thugs and Rock 'N' Roll*, New York 2007.
- HEITMEYER, Wilhelm, *Rechtsextremistische Orientierungen bei Jugendlichen. Empirische Ergebnisse und Erklärungsmuster einer Untersuchung zur politischen Sozialisation*, München 1992.
- KOCKA, Jürgen, *Eine durchgeherrschte Gesellschaft*, in: KOCKA, Jürgen – Kaelble, Hartmut et al. (Hg.), *Sozialgeschichte der DDR*, Stuttgart 1994.
- KOUTEK, Ondřej X. *správa SNB - tvar Státní bezpečnost určený pro boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli*, in: *Securitas Imperii* c. 14. str. 354 – 410, 2006.
- MAREŠ, M: *Přistěhovalectví a krajní pravice v ČR*, in: *Středoevropské politické studie*, <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=72> -22. 6. 2014, 16:30.
- MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v České republice*, Praha 2003.
- OTÁHAL, Milan, *Opozice, moc, společnost*, Praha 2011.
- PAXTON, Robert: *Anatomie fašismu*. Praha 2007.
- PULLMANN, Michal, *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha 2011.
- ROSS, Gordon Charles, *The swastika in socialism*, Hamburg 2000.
- ŘEŘIČHA, D., *Kořeny a vývojové trendy hnutí skinheads v 80. a 90. letech 20. Století*, bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2011.
- SPURNÝ, Matěj, *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí 1945 – 1960*, Praha 2011.
- SÜß, Walter, *Zu Wahrnehmung und Interpretation des Rechtsextremismus in der DDR durch das MFS*, Berlin 1996.

SVOBODOVÁ, J.: *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948 – 1992*, Praha 1994.

VANĚK, Miroslav, *Kytky v popelnici*, in: VANĚK, *Ostrůvky svobody*, Praha 2002.

VANĚK, Miroslav: *Byl to jenom rock n roll?*, Praha 2010.

VILÍMEK, Tomáš, *Solidarita napříč hranicemi. Opozice v ČSSR a NDR po roce 1968*, Praha 2010.

WALTER, Friedrich, *Rechtsextremismus im Osten: Ein Resultat der DDR – Sozialisation?*, Leipzig 2002.

YURCHAK, Alexei, *Everything Was Forever, Until It Was No More. The Last Soviet Generation*, Princeton 2005.

ČÍRTKOVÁ, I., KALIBOVA, K., PAPE, m., Valeš F., *Oběti trestné činnosti z předsudků nenávisti v České republice*, Praha 2008.

KÝR, Aleš, *Historie vězeňství*, dostupné online: Vězeňské služby České republiky: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi> - 23. 7. 2014.

NETOLICKÝ, Tomáš: *Skinheads – milování i nenávidění*, A-kontra 4/2005.

8 Seznam zkratk:

KSČ	Komunistická strana Československa
ABS	Archiv bezpečnostních složek
NAFAPA	Naše fašistická partaj
FATRA	Fašistické trápení
NSU	National Sudeten Union
BSS	Bezpečnostní sbory strany
SNB	Sbor národní bezpečnosti
STB	Státní bezpečnost

